

De knopenman

Maurits Dekker

bron

Maurits Dekker, *De knopenman*. Born, Assen 1947

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/dekk007knop01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

De knopenman

Het regende toen hij de hoek omging en de straat betrad waar de zaak gevestigd was. Hij vertraagde zijn passen en toen hij bij het magazijn gekomen de deurknop wilde grijpen, aarzelde zijn hand. Hij had zich voorgenomen hier nooit meer terug te keren en nu stond hij toch weer op het punt naar binnen te gaan. Hoe vaak reeds had hij deze zichzelf gegeven belofte gebroken. Nu echter was het anders en zou hij waarschijnlijk weggebleven zijn, als Amalia niet beloofd had dat zij hem hier zou komen opzoeken. Het was zijn enige kans om haar weer te ontmoeten. Toen hij de deur achter zich gesloten had en in het nauwe portaal stond, wist hij dat zijn terugkeer geen zin had, dat Amalia haar belofte niet zou houden en dat hij tevergeefs op haar zou blijven wachten.

Zoals gewoonlijk was de chef al aanwezig. Hij kon zo vroeg niet komen, of de chef bleek de eerste te zijn. Toen hij hier pas in dienst was, had hij een paar keer geprobeerd hem voor te zijn en was hij heel vroeg, nog voordat de eerste trams reden opgestaan, maar steeds had hij de deur geopend gevonden en de chef aange-

troffen. Daarna had hij geen pogingen meer gedaan.

- Het regent, zei hij, na hoed en jas aan de kapstok te hebben gehangen. Toen er geen antwoord kwam, ging hij de zwarte kater strelen die, zoals steeds, naast de kassa op het glimmende mahoniehouten blad van de toonbank zat. Hij wist dat hij dit beter kon nalaten, omdat hij hier niet was om katers te aaien, maar ook wist hij dat hij meer kans had op een standje, als hij zonder opdracht te hebben gekregen aan het werk ging. Hij zou ook niet geweten hebben wat hij moest doen. Dit kon alleen de chef zeggen, die precies van alles op de hoogte was. Hij wachtte dus maar, streelde de kater, dacht onderwijl aan Amalia en zag de binnenplaats waar zij, na een paar woorden te hebben gezegd, hem verlaten had en in het donkere gat van de poort verdwenen was. Het was een stil pleintje, ingesloten tussen grijze achtergevels en slecht verlicht door een enkele lantaarn, die aan de sluitsteen van het poortje hing. Ofschoon hij de steen niet had kunnen zien, omdat de kap van de lantaarn het licht onderschepte, wist hij dat deze de vorm had van een leeuwenkop. Toen Amalia onder de zacht slingerende lantaarn doorging, was hij er nog even bang voor geweest dat de steen, die los in de met verweerde kalk gevulde voegen hing, naar beneden zou komen. Een snel voorbijgaande ongerijmde gedachte, die hij zeker niet onthouden zou hebben, als zij niet zou zijn samengevallen met het heengaan van Amalia en het opkomen van het vermoeden, dat hij haar nooit weer

zou zien. Het was een afscheid voor altijd geweest, even definitief alsof de steen gevallen was en haar gedood had. Desondanks was hij hier teruggekeerd om op haar te wachten.

Terwijl hij de kater strelend aan het meisje dacht, zag hij hoe de chef langzaam het kleine trapje beklom dat naar het privékantoor leidde en, op het balkon gekomen, zich omkeerde en naar hem bleef kijken. Omdat het beter was zo weinig mogelijk de aandacht te trekken, keek hij een andere kant uit. Hij was niet bang, maar hij kon de stem van de chef, die alleen maar aanmerkingen maakte en nooit iets prees, niet goed verdragen. Zonder zijn hoofd om te draaien wist hij dat er nog altijd naar hem gekeken werd en dit gevoel verdween pas, toen hij de deur van het kantoor had horen sluiten. Het standje was waarschijnlijk uitgebleven, omdat men begrepen had, dat hij niet meer terug had willen komen en nu zoveel mogelijk vermeed hem te ontstemmen. Toen de chef terugkeerde rammelde hij met de sleutels, alsof het bellen waren waarmee hij een signaal gaf. De man, die wist dat dit teken voor hem bestemd was, volgde hem langs de grote trap die naar het magazijn leidde. Ter hoogte van zijn ogen zag hij de benen met streepjesbroek en glimmend gepoetste schoenen, die zich langzaam van trede naar trede verplaatsten en wederom constateerde hij dat de chef veel beter gekleed was dan hij. Deze benen waren even feestelijk als plechtig, deze voeten moesten andere wegen gaan

dan de zijne. Hij wist niets van het particuliere leven van de chef, maar hij vermoedde dat hij dikwijls bars en dancings bezocht, dat hij in dure restaurants at, zijn avonden met vrouwen doorbracht en zich goed thuis voelde in de lichtzinnige oorden van het leven. Van de vrolijkheid die daar heerste bracht hij naar het magazijn niets anders mee dan tot kregelheid verzuurde herinnering, wrang en bitter als de geuren van een voorbij feest in verlaten zalen. Hij scheen omgeven door een sfeer van onveiligheid, als een roofdier, dat de geur van gevaar met zich draagt.

Als een schaap dat de belhamel volgt, liep hij achter de met zijn sleutels rammelende chef aan door een lange gang met talrijke deuren, die even zoveel magazijnen afsloten. Op een enkele uitzondering na waren al deze magazijnen smal en hadden aan beide zijden van de toonbank een stelling, waarin ontelbare met knopen gevulde dozen stonden. In al deze stille en meestal half-duistere ruimten had de man gewerkt, dozen afgestoft, knopen geteld en etiketten geplakt. Hij had een groot deel van zijn leven in dienst van de firma doorgebracht, maar nog altijd was hij er niet zeker van, dat hij alle magazijnen had bezocht en de daar opgeslagen voorraden kende. Soms meende hij zich in een ruimte te bevinden die nieuw voor hem was en ontdekte dan, nadat hij uren gewerkt had, dat hij er vroeger al eens moest zijn geweest, maar herhaaldelijk was ook het omgekeerde voorgekomen. Met uitzondering van de zolders, hadden alle maga-

zijn maar een enkel raam met matglazen ruiten, dat nooit geopend werd.

De hoeveelheid knopen die in de loop der jaren door zijn handen was gegaan, overtrof waarschijnlijk het aantal mensen dat op aarde leefde en was even moeilijk te tellen als de zandkorrels van een strand. Hij had er wel eens aan gedacht dat men, zonder de voorraad der magazijnen uit te putten, gemakkelijk aan alle mensen een knoop kon geven, kleine kinderen en wilden inbegrepen. Ook had hij al eens uitgerekend, dat alle knopen aan draden geregen een lang snoer zouden vormen, waarmede de aarde aan de evenaar omspannen kon worden. De voorraad was zo groot, dat alleen het aantal parelmoeren knopen naar zijn mening voldoende was om alle pasmunt van het land te vervangen. Zijn kennis van het artikel was misschien niet zo uitgebreid als die van zijn chef en niet zo grondig als die van de directeur, maar hij wist toch heel wat meer van knopen dan kleermakers, naaisters en anderen, die ze dagelijks verwerkten. Tussen het eenvoudige gladde benen of stenen knoopje en de met kleurig emaille bedekte sierknoop, lag een schier oneindige reeks van varianten, verschillend naar materiaal, kleur en vorm. Er waren feestelijke edelknopen van glanzend parelmoer of geslepen kristal, waarin alle kleuren van de regenboog gloeiden en er waren sombere slecht afgewerkte doodsknopen van caseïne voor de tunieken van doodgravers of van zwarte doffe stof, voor de jassen van

aansprekers. Knopen voor alle uniformen die in het rijk gedragen werden lagen hier te wachten, zowel vergulde generaalsknopen met een gekroond zwaard in relief, als de eenvoudige met een anker versierde koperen knoop voor matrozenjerkers of de koude, witmetalen knoop met gekruiste sleutels, waarmee de jassen van gevangenebewaarders werden gesloten. Er waren fijne, zacht rose of blauw gekleurde knoopjes voor zijden damesondergoed en gladde knopen van koude steen voor doodshemden, die bestemd waren om het graf in te gaan. Zoveel soorten waren er, dat er eigenlijk geen dag voorbij ging zonder dat hij nieuwe ontdekte.

De chef sloeg hoeken om, liep trapjes op en ging langs reeksen gesloten deuren, en de man vroeg zich af of men in staat zou zijn hem terug te vinden als Amalia, ondanks alles, toch nog kwam. De kans was groot dat men vergat waar hij zich bevond. Hij moest de chef op deze mogelijkheid wijzen en een afspraak met hem maken dat hij dadelijk geroepen zou worden. Maar hoe zou hij deze man, die voor iedere vrouw een gevaar betekende, zijn geheim kunnen toevertrouwen? En liep hij niet de kans zich belachelijk te maken, door zich bezorgd te tonen om een afspraak met een vrouw die niet kwam? Hij zocht naar een oplossing voor deze moeilijkheid, toen de chef staan bleef en een der vele sleutels in een sleutelgat stak. Zodra de deur open was, meende hij een vertrek te zien, dat hij nog nimmer betreden had. Zekerheid had hij niet, maar in

ieder geval hing hier een geur, die hij nog nimmer in een magazijn had waargenomen. Het rook hier naar gestoofde uien.

Na hem gezegd te hebben wat hij doen moest, greep de chef de sleutels van de toonbank om weg te gaan. Als hij nog een afspraak maken wilde, zou hij het nu moeten doen. De chef liep naar de deur, maar alsof hij vermoedde dat de man nog iets te zeggen had, bleef hij op de drempel staan, keerde zich om en keek hem aan. Nu hij begreep dat er iets van hem verwacht werd, dat de chef zijn vertrek uitstelde om hem aan te horen, was hij niet in staat een woord uit te brengen. Hij greep een knopendoos, tuurde op het etiket alsof het hem moeite kostte het opschrift te ontcijferen en voelde onderwijl met ontsteltenis dat hij een kleur kreeg. Zo stil was het, dat zelfs het geluid van zijn eigen adem, dat hij tevergeefs trachtte te onderdrukken, hem hinderde. Toen de chef wegging bleef hij in dezelfde houding staan, totdat hij de voetstappen in de gang niet meer kon horen. Met een zucht van bevrijding sloot hij de deur en ging op de rand van de toonbank zitten. Nu pas voelde hij hoe vermoeid hij was. En toch moet ik vannacht goed geslapen hebben, dacht hij.

Hij maakte een begin met het afstoffen en nummeren der dozen, maar hield na korte tijd op, omdat hij opnieuw de lucht van gestoofde uien rook. De geur scheen van de kant van het venster te komen en toen hij in die richting keek, ontdekte hij in een der mat-

glazen ruiten een gat, zo groot als een vuist. Vanaf het punt waar hij zat kon hij door dit gat heen een stuk zien van de grauwe bepleisterde muur, waarover donkere modderstrepen liepen. Zijn hoofd voor het gat brengend, voelde hij een van buiten komende lauwe luchtstroom, die naar keukens rook en van een bijna eetbare vetzigheid was. De geur herinnerde hem aan de smaak van in olie gebakken lamsvlees en hij dacht aan een donkere keuken in een sousterrain, waar hij als kind gespeeld had. In de muur aan de overkant waren lange rijen gelijkvormige vensters met matglazen ruiten, regelmatig geplaatst als een patroon voor behangselpapier. De vensters verdeelden het muurvlak in kwadraten, maar afwisselend en onafhankelijk van de instelling van zijn blik, lagen de ramen op de snijpunten der horizontale en verticale lijnen of op de hoeken der vierkanten. De eerste verandering in de indeling voltrok zich vanzelf, zonder dat hij het wilde, de vierkanten werden kruisen en keerden daarna vanzelf weer tot vierkanten terug. De volgende verschuiving bracht hij opzettelijk tot stand en toen dit een paar keer gebeurd was, ging de beweging vanzelf en met toenemende snelheid door, als een op gang gebrachte machine, die hij niet meer tot stilstand brengen kon. De beweging was nu geheel zelfstandig geworden en zo snel versprong het raster over de roerloze muur, dat het gewemel van lijnen en kruisen bijna niet meer te volgen was en hem duizelig maakte. Het was alsof zich tussen hem en de muur

een onzichtbaar traliewerk bevond, dat na even te hebben stilgestaan, telkens weer bliksemsnel met een schok verschoven werd. Eindelijk vond hij een rustpunt tussen een paar vensterbanken, een iets lichter gekleurde baan in het grijze cement, waarlangs zijn blik kon afdalen, als in een schacht met gladde loodrechte wanden. Verdieping na verdieping gleed naar boven, alsof hij in een lift langs de etages zakte. Toen hij de grens van zijn gezichtsveld had bereikt, kon hij de bodem van de schacht nog altijd niet zien. Het magazijn had, althans aan de straatzijde, zes verdiepingen, maar hij moest zich nu op een veel hoger punt bevinden. Om beter te kunnen zien ging hij op zijn knieën liggen, bracht zijn schouders naar achteren en drukte zijn voorhoofd tegen het glas. Thans kon hij de onderkant zien van de gevel en daarvoor een strook van het donkerder plaveisel. Hij ontdekte ook het zwarte gat van een poort, dat van bovenaf gezien de vorm had van een aan de onderkant afgeplat ei. Nauwelijks had hij begrepen dat het ovale vlak een poort moest zijn, of hij zag de wijnrode vlek van haar mantel in het donkere gat verdwijnen. Zo snel en onverwacht ging het, dat alles al voorbij was toen hij Amalia riep. Nog even bleef hij met zijn voorhoofd tegen het glas gedrukt liggen, maar toen er beneden niets meer bewoog, stond hij op en ging weer op de toonbank zitten. Zijn knieën deden hem pijn en hij voelde zich te vermoeid om zijn werk te hervatten. Achter de gebroken ruit, veel

dichterbij dan hij had verwacht, bevond zich dus de binnenplaats, waar hij afscheid van haar genomen had. Wellicht zou hij dit hebben opgemerkt, als hij beter op de omgeving gelet had toen hij haar volgde. Hij had echter geen aandacht gehad voor iets anders dan voor het meisje met de wijnrode mantel, dat hij gemeend had te herkennen op het ogenblik dat zij uit de winkel kwam. Het had hem moeite genoeg gekost haar tussen het drukke verkeer in het oog te houden en zich onderwijl te herinneren hoe zij vroeger geweest was, toen zij met elkander speelden. Pas toen zij in stillere straten gekomen waren, waar hij haar beter had kunnen zien, had hij haar met zekerheid aan haar gang herkend. Later, toen hij haar even van terzijde zag, was hij weer gaan twifelen. Maar eindelijk, op de binnenplaats, toen zij zich opeens omgekeerd en gezegd had dat zij hem wel aan de zaak zou komen opzoeken, maar dat hij haar niet meer volgen moest, had hij de overtuiging gekregen dat hij Amalia terug gevonden had. Doch dit was ook het einde geweest en toen hij nog iets had willen antwoorden, bleek zij reeds verdwenen te zijn. Op de terugweg had hij alleen maar aan haar gedacht, getracht zich het versluierd verleden te herinneren. De binnenplaats met de metalen vuilnisbakken en de kleine raampjes der keukenkelders, waarvoor kinderen zaten die om een wortel bedelden; de donkere gaten onder de struiken in het parkje, waar zij het spel der volwassenen probeerden, bedreigd door de parkwachter met het

glimmende paarse gezwel in zijn hals, die geluidloos hun verboden wereld binnen sloop; de schoenmaker uit het hoekhuis, die griezelige verhalen vertelde om de meisjes bang te maken; het jongetje met de puisten, dat in een invalidenwagentje reed, omdat zijn ruggegraat gebroken was. Allen waren zij teruggekeerd uit een bijna vergeten verleden, zo duidelijk, dat het hem soms was voorgekomen alsof zij naast hem liepen en met hem spraken. Maar hoe meer kleur en leven zijn herinneringen kregen, hoe zwakker de zekerheid geworden was, dat alles precies zo bestaan had als hij het zag. Waarschijnlijk was alles anders gebeurd, had hij nooit of met andere meisjes in de bosjes gespeeld, misschien had Amalia nimmer bestaan of was zij al lang dood. Het was ook mogelijk dat hij eens, heel lang geleden, gewenst had Amalia te ontmoeten, dat hij, zonder het te weten, heel zijn leven verlangd had naar deze vrouw die hij niet kende, maar die hij toch uit duizend anderen zou weten aan te wijzen. Op al deze vragen had hij zichzelf geen antwoord kunnen geven en toen hij, laat in de avond voor de deur van zijn woning stond, had hij nog maar één zekerheid overgehouden: dat zij bestond en dat hij haar ontmoet had. En dit was voldoende.

Toen hij voor de tweede maal door het gat naar beneden keek, gelukte het hem niet meer de grond te zien. Hij veranderde van houding, drukte zijn voorhoofd zo vast tegen het glas dat het mee boog en kraakte, maar de onderkant van de muur bleef on-

zichtbaar. Een poging om het raam op te schuiven mislukte, omdat het met zware schroeven aan de kozijnen bevestigd was. Hij ging de gang op om te onderzoeken of er misschien een ander raam was, waardoor hij de binnenplaats kon zien. Om niet te verdwalen zorgde hij ervoor zich niet te ver van het magazijn te verwijderen. De aangrenzende vertrekken bleken gesloten te zijn en reeds wilde hij zijn pogingen opgeven, omdat hij meende dat het overal zo zou zijn, toen hij aan het eind van de gang een deur vond die open ging. Het vertrek was even groot en zag er niet anders uit dan de overige magazijnen, maar inplaats van met knopen gevulde dozen, stonden de stellingen aan weerszijden vol met boeken en brievenmappen. Ook de toonbank in het midden was met paperassen bedekt en daaraan, ten dele verborgen achter een stapel mappen, zodat hij hem niet dadelijk zag, zat een man met een traangeel gezicht en een rafelig sikje, die hem op zijn penhouder bijtend zwijgend aankeek.

- Blijf, zei hij, toen hij zag dat de man, die hier niemand verwacht had, zich wilde terugtrekken.

Hij bleef op de drempel staan. Het was hem verboden alleen door de magazijnen te lopen en de kans bestond dat hij verdacht zou worden van diefstal, nu hij hier binnen gedrongen was. Wat zou hij moeten antwoorden, als hem naar de reden van zijn komst gevraagd werd?

- U behoeft voor de eerste procuratiehouder niet

weg te lopen, hoorde hij de man met het gele gezicht zeggen. Sluit de deur en kom binnen.

Hij deed wat hem gezegd was en ging aan de andere kant van de toonbank, recht tegenover de eerste procuratiehouder staan. Voor het eerst sedert hij hier werkte, zag hij thans een der hoogste kantoorheren.

- Ik had al lang eens met u moeten praten, zei de procuratiehouder, de penhouder door zijn sikje strijkend. U moet niet denken dat uw plan om hier vandaan te gaan geheim gebleven is. Op het kantoor weet men alles. Het geval heeft overigens voor ons niet veel te betekenen, omdat wij u best missen en door een ander vervangen kunnen. Tien of honderd staan klaar om uw plaats in te nemen. U bent nu eenmaal iemand die zeer gemakkelijk vervangen kan worden.

De man knikte en de procuratiehouder glimlachte, een beetje spottend en met een uitdrukking van argwanende sluwheid.

- De gemoedelijke manier waarop u knikt en alles beaamt kan mij niet misleiden, vervolgde hij. Wij weten beiden hoeveel u aan onze firma verplicht bent. Daarover zullen wij dus maar niet spreken. Maar als ik alleen maar Knopenkathedraal zeg, dan zult u zeker begrijpen, dat wij met onze lankmoedigheid verder zijn gegaan dan u had kunnen verwachten.

De procuratiehouder zweeg en de man, die met een gewaarwording van toenemende benauwenis ge-

luisterd had, voelde zijn lichaam verstijven. Het liefst zou hij zijn weggelopen, maar hij durfde geen eind aan het gesprek te maken en bovendien was hij bang dat hij in het gebouw verdwalen zou.

- Ik kan u verzekeren, dat men zich in de laatste tijd herhaaldelijk met u heeft bezig gehouden en dat men zich op het kantoor heeft afgevraagd, of het niet nodig zou zijn maatregelen te treffen. Nu ik met u gesproken heb, wil ik de heren voorstellen het nog even aan te zien. Bij deze stand van zaken zult u het natuurlijk kunnen begrijpen, dat het twijfelachtig is of het u zal worden toegestaan het feest bij te wonen, dat binnenkort ter gelegenheid van het tweehonderd jarig bestaan van de firma zal worden gevierd. En gaat u nu maar weer aan uw werk en dwaal in het vervolg niet meer zonder toezicht door het gebouw.

Het meest hinderde het hem, dat men op het kantoor alles van de Knopenkathedraal scheen te weten. Toen hij weer in het magazijn teruggekeerd was, belette deze gedachte hem zelfs zich met Amalia bezig te houden. Nooit had hij kunnen vermoeden, dat hij zo scherp werd gecontroleerd. Hij was altijd alleen geweest - dat had hij tenminste gemeend - nooit had iemand op hem gelet terwijl hij aan het werk was en toch scheen men nauwkeurig te weten wat hij in de verlaten magazijnen had gedaan. Het zag er lelijk uit en hij zou nu nog voorzichtiger dan vroeger te werk moeten gaan.

Na het onderhoud met de eerste procuratiehouder

gingen er enige uren voorbij zonder dat hij iets hoorde en ook de chef zinspeelde nergens op toen hij hem kwam roepen. Na zich er zwijgend van overtuigd te hebben dat hij maar weinig gedaan had, nam de chef zijn zakboekje en maakte een aantekening. Dit betekende dat er weer een slecht rapport naar het kantoor zou gaan. Ik kan er niets aan veranderen en bij dat feest wil ik toch niet zijn, dacht hij, terwijl hij de chef door de gangen volgde. Langs de hoofdtrap bereikten zij de zolder, waar een nieuwe in vaten verpakte zending knopen was opgeslagen. De vaten, alle even groot, stonden opgestapeld in drie lagen en vulden de gehele ruimte. In het midden was een smal pad vrijgelaten, een nauwe door geel gloeiende elektrische lampen verlichte steeg, waarvan het einde niet te zien was. Een van de vaten was geopend en hij zag dat het tot aan de rand met kleine zwarte knopen gevuld was. Dicht bij de trap stonden ook nog een paar kisten met papieren zakjes, waarin de knopen verpakt moesten worden.

- In elk zakje een gros, legde de chef uit. Men heeft op het kantoor uitgerekend, dat je een vat per dag kunt doen. Als je dus gestadig doorwerkt en niet elk ogenblik voor een onbetekenende ongesteldheid thuis blijft, kun je precies in vijf jaar klaar zijn.

Hij begreep het, maar hij dacht er niet verder over na, omdat hij zich afvroeg of hij het nu niet van Amalia moest zeggen. Hij was er tenslotte toch niet zeker van dat zij zou wegblijven. Waarschijnlijk

zou hij te lang gearzeld hebben en zou er weer niets van gekomen zijn als de chef, nadat hij alles nog eens had uitgelegd, niet was blijven staan om naar het aftellen van het eerste gros knopen te kijken. Hij vergiste zich, gooide het half-gevulde zakje weer leeg en vroeg toen, zonder de chef aan te kijken, of deze er voor wilde zorgen dat hij een boodschap kreeg, als er een juffrouw voor hem kwam.

- Hoe vaak heb je mij dat nu al niet gevraagd?, vroeg de chef onvriendelijk. Hou je aandacht maar liever bij je werk, inplaats van voortdurend aan een juffrouw te denken die toch niet komt.

De man antwoordde niet en toen de chef heengegaan was, begon hij opnieuw te tellen. Het werk schoot maar langzaam op, omdat hij zich herhaaldelijk vergiste en dan opnieuw beginnen moest. Toen hij een dozijn zakjes gevuld had, kreeg hij honger, schoof een kist dichtbij en legde zijn pakje brood op de knopen in het geopende vat. Voorzichtig streek hij de krant glad omdat hij deze, zoals gewoonlijk, onder het eten wilde lezen. Toen hij de eerste boterham van het stapeltje wilde nemen, viel er iets rakelings langs zijn hand heen. Op het papier, met de onderkant naar boven, lag een grote tor of kever met een bijzonder groot aantal lange zwarte en snel bewegende poten. Het insect gooide zich om met een ruk, kwam op zijn poten terecht en nu zag hij dat het groter was dan een Meikever en een dik rond lichaam had, dat geheel bedekt was met lange grijze haren. De kop

was plat, als die van een padhagedis, met heldere uitpuilende ogen, die op de hoornachtige oppervlakte lagen als droppels gele vloeistof. Na zich even stil te hebben gehouden, zette de tor zich met een ruk in beweging, liep van het papier af en verdween tussen de knopen. Het was zo snel gegaan, dat hij de bewegingen van het dier nauwelijks had kunnen volgen. De kever zat nu tussen de knopen en hij vroeg zich af of het niet beter zou zijn een nieuw vat aan te breken. Denkelijk zou de chef dit afkeuren en daarom besloot hij de knopen maar met een stuk carton op te scheppen.

Het was al donker toen hij de zaak verliet en de van regen glimmende straat betrad. Naar zijn eethuis ging hij nog niet, omdat hij eerst wilde onderzoeken of de poort die met de binnenplaats in verbinding stond, een uitgang naar de straat had. Het blok waarin het knopenhuis stond was groot en hij moest een heel eind lopen voordat hij een zijstraat bereikte. Op de hoek bleef hij staan, bekeek de winkels en trachtte zich voor te stellen hoe het geweest was toen hij Amalia volgde. De straat, waarin hij zo dikwijls gelopen had, probeerde hij te zien met de ogen van iemand die daar nooit geweest was, maar het gelukte hem niet het bekende beeld te vervangen door een ander, waarin hij Amalia zag. De smalle zijstraat was verlicht door gaslantaarns, in welker groen schijnsel maar weinig voorbijgangers liepen. De winkels waren slecht verlicht en maakten een indruk van armoede

en verwaarlozing. Het scheen alsof hier alleen maar kwijnende zaken gevestigd waren, waarvoor in de drukke en welvarende hoofdstraat geen plaats was. Er waren veel uitdragerijen, volgepropt met oude kleren, beschadigde meubelen en vreemde, door vroegere generaties gebruikte voorwerpen, naar welker bestemming hij soms alleen maar gissen kon. Enkele winkeliers hadden hun voorraad geselecteerd, de beste stukken in de etalage geplaatst en deze gipsen bustes, gegoten vazen en geperste compositie kandelaars en andere producten van al lang niet meer bestaande industrieën, geleken in het half-duister dezer grotachtige winkels bedriegelijk op antiek en oude kunstvoorwerpen. Er was ook een handel in naturaliën, in welks overvolle etalage de levende en dode natuur op een bijna onontwarbare manier doorengemengd waren. Tussen terrariums met levende slangen, padden en salamanders, en aquariums met vissen en aaltjes, stonden opgezette vogels, flessen met in vloeistof zwevende cadavers en dozen met opgeprikte vlinders en andere insecten. Wat leefde bewoog bijna niet en in het dode was het leven zo bedriegelijk nagebootst, dat alles opgenomen scheen in een sfeer van bedwelming en verstarring, die buiten de gebieden van leven en dood lag. Vooraan in de etalage stond een met een ronde glasschijf bedekte doos, waarin in de vorm van een ster, welker middelpunt gevormd werd door een Vliegend Hert, een aantal kevers en torren was vastgeprik. Er viel uit de winkel voldoende licht

in de etalage om de insecten te kunnen onderscheiden en al gauw had hij gezien, dat de doos geen enkel behaard exemplaar bevatte. Zoekend naar andere dozen met torren, ontdekte hij het driehoekige hoofd met de bril, dat verticaal gestreept scheen door de ribben van het vogelskelet, waarachter het zich bevond. Toen hun blikken elkaar kruisten, knikte de naturaliënhandelaar en beduidde hem dat hij binnen komen moest. Hij werd met een glimlach ontvangen en kreeg een stoel voor een schrijftafel die overladen was met boeken, papieren, steenschilfers, erts kristallen, verschrompelde vruchten, veren, verdroogde bladeren en andere kleine voorwerpen. Vergenoegd zijn magere zacht krakende handen wrijvend, ging de naturaliënhandelaar tegenover hem zitten en keek hem door zijn de pupillen vergrotende brilleglazen aan. Hij kuchte, schoof met zijn vingertop een paar veertjes opzij en begon toen te spreken:

- Het insect dat u zoekt, de grauwe Kathedraalkever, bevindt zich niet bij mijn collectie. Deze soort, die hier trouwens niet inheems is, moet in Europa uitgestorven zijn. De kever - om het dier een naam te geven, want men heeft het nooit goed kunnen thuisbrengen - behoort tot de schorpioenachtige pillendraaiers en werd door kruisvaarders in het begin van de elfde eeuw naar Europa gebracht. Hij is bijzonder vergiftig en het lijkt mij waarschijnlijk, dat er meer kruisvaarders door de steek van dit dier, dan door het zwaard der Mohammedanen omgekomen

zijn. Dit is alles wat ik van de grauwe Kathedraalkever weet. Een afbeelding kan ik u tot mijn spijt niet laten zien, omdat al mijn handboeken en atlassen door papierwormen opgevreten zijn. Het honorarium voor dit consult bedraagt een gulden.

Hij had niet verwacht dat het advies iets zou kosten en hij had maar juist voldoende geld bij zich om zijn avondmaal te betalen. Na enig zoeken vond hij in zijn vestzak een sierknoop, welke hij op de tafel legde. Het was een mooi exemplaar met een geslepen rozet van rood glas in een ring van gevlochten gouddraad, wellicht een van de duurste knopen, welke zijn firma in voorraad hield. Hij legde de man uit, dat de knoop ook als broche, als gesp en zelfs als wandversiering gebruikt kon worden.

- Laten we het dan zo maar verrekenen, antwoordde de winkelier. Ik doe het des te liever omdat ik weet, dat u uw geld niet in bordelen en nachtlokalen verbrast. Maar het is te veel en er schiet wel een opgezet vogeltje of een pad op over. Hier, vervolgde hij een pad uit een glazen bak nemend, hij is een beste weervoorspeller. Handig wikkelde hij de pad in een stuk papier en schoof zijn cliënt het pakje met de levende inhoud toe.

Toen hij het pakje opnam, voelde hij de pad bewegen en liet het vlug in zijn zak glijden.

- Vergeet niet hem van tijd tot tijd een paar vliegen te geven en kom nog eens aan als u iets weten wilt, zei de naturaliënhandelaar tot afscheid.

Deze vriendelijke uitnodiging gaf hem moed om naar de binnenplaats met de poort te informeren. Waarschijnlijk zou deze man met zijn grote kennis hem er wel iets meer van kunnen vertellen.

- Het is mijn terrein niet, antwoordde de naturaliënhandelaar, de top van zijn wijsvinger tegen zijn voorhoofd drukkend, en met zaken die mij niet aangaan, bemoei ik mij liever niet. De huizen aan deze kant hebben geen vensters aan de achterzijde, omdat zij rondom een oude kerk gebouwd zijn. Maar ik heb wel eens iets van een binnenplaats gehoord, ergens in de richting van de hoofdstraat. Het moet moeilijk te vinden zijn en als ik mij niet vergis, hebben al heel wat mensen er tevergeefs naar gezocht. Maar doe uw best, u bent nog betrekkelijk jong.

Hij volgde de straat der kwijnende winkels tot aan de eerste dwarsstraat, sloeg hier linksaf en keerde door een parallel lopende straat weer op zijn uitgangspunt terug. De uitgang van het poortje kon hij niet vinden. De winkel van het knopenmagazijn was nog verlicht, ofschoon het personeel al lang naar huis moest zijn en achterin, onder de enige brandende lamp, stond de chef te praten met een dame, die naast hem op een stoel zat. Toen hij de zekerheid had dat het Amalia niet was, keerde hij zich om en slenterde vermoeid weg. De regen was overgegaan in een stofregen, die koud in zijn gezicht sloeg nu hij tegen de wind in liep. Hij zette de kraag van zijn jas op, stak de handen in zijn zakken en betastte de glibberige pad, die zich uit

zijn papieren omhulsel had bevrijd. Het was een beetje griezelig, maar minder onaangenaam dan hij verwacht had.

Hij was laat en er waren niet veel gasten meer in de eetkamer. Terwijl hij at werd het hem steeds duidelijker, dat hij de toegang tot de binnenplaats door eigen nalatigheid niet ontdekt had. Hij had te slecht opgelet, zich laten afleiden en te veel aandacht aan de winkels besteed. Maar er was niets verknoeid en niets verloren en hij kon het onderzoek nog zo vaak herhalen als hij zelf wilde. Tenslotte was het nog de vraag, of hij de goede binnenplaats door het gat in de ruit had gezien en of het niet beter was Amalia ergens anders te zoeken.

In een hoek tegenover hem zat een jong paartje en hij dacht er aan, dat hij hier, misschien al lang geleden, even vertrouwd en gezellig met Amalia zou hebben gezeten, als zij woord had gehouden en gekomen was. Hij stond op, groette de bediende, die hem niet scheen te zien, en beklom de uitgesleten stenen trap.

Toen hij voor de tweede keer in de nauwe zijstraat kwam, was het licht in de winkels gedoofd en hing het groene schijnsel der gaslantaarns in de transparante duisternis tussen de hoge gevels als phosphorescerend bezinksel in een donkere vloeistof. Er was nu niets dat hem afleidde, niets dat zijn aandacht ontging. Hij ontdekte sloppen die zo smal waren dat zijn ellebogen beide muren gelijktijdig konden aanraken, stegen die doodliepen op binnenplaatsjes, monumen-

tale deuren waarachter zich donkere gaten bevonden, die nergens voor schenen te dienen. Aan het eind van een steegje met blinde muren stuitte hij op een verroest ijzeren hek, waarachter een hardstenen grafzerk lag met een doodshoofd en het opschrift: En zo zullen wij allen zijn. Het was pas op de terugweg, toen hij de hoofdstraat alweer bijna bereikt had, dat hij de poort met de brede dubbele deuren ontdekte. De ruimte had wanden van gemetselde steen en een gewelfd plafond, waaraan een brandende lantaarn hing. Zekerheid dat het de poort was waarin hij afscheid van Amalia had genomen, had hij niet, hij betwijfelde dit zelfs, maar niettemin had hij de indruk dat hij thans op de goede weg was. Op een hof, waar het vol karren en wagens stond, zag hij recht tegenover zich een tweede poort, die ook door een lantaarn verlicht werd. Hier ontmoette hij de man, die op een laag bankje bij de ingang brood zat te eten en vroeg wat hij wilde.

- Het is hier een stal en ik ben de voerman, antwoordde de man, nadat hij verteld had wat hij zocht. Zij bleken elkander te kennen, want de koetsier had al vaak goederen voor zijn firma vervoerd. Hij vertelde hem alles zo uitvoerig mogelijk en de koetsier luisterde aandachtig, onderwijl zijn dikke boterhammen etend, waarbij hij een paar keer een slok uit een thermosfles nam. Het eten en het luisteren vormden één handeling, zodat het scheen alsof de voerman alles wat hem verteld werd kauwde en inslikte. Iemand die met zoveel aandacht naar hem

luisterde, kon hij zeker vertrouwen. Toen hij met eten klaar was, stond de koetsier op, rekte zich grommend en zoog smakkend de voedselresten tussen zijn tanden weg.

- Hier in dit blok is het niet, je zult dat pleintje ergens anders moeten zoeken. Er zijn heel wat van die poortjes en binnenplaatsjes in de stad, maar er zijn nog heel wat meer vrouwen, zei hij lachend. En nu ga ik de paarden inspannen, want ik moet een lijk van buiten halen, dat morgen begraven moet worden. Er komt in ons vak nogal het een en ander kijken. Als je zin mocht hebben om eens mee te rijden, zeg het dan maar gerust.

Die koetsiers komen overal, misschien is het wel goed als ik eens met hem mee rijd, dacht hij toen hij op weg naar huis was. Hij stak zijn hand in zijn zak en toen hij de pad aanraakte, schoot hem te binnen dat het dier nog altijd niets te eten had gehad. Padden konden het een hele tijd zonder voedsel uithouden, maar men kon niet verwachten dat een dier dat honger leed, een feilloze weervoorspeller zou zijn. Ofschoon de nacht al ver gevorderd was en hij onvoldoende had geslapen, gevoelde hij maar weinig lust om naar huis te gaan. Hij was eigenlijk maar bitter weinig opgeschoten.

Op het grote verlaten plein ging hij onder het afdakje voor trampassagiers zitten en keek naar het stadhuis, waar nog licht achter enkele ramen brandde. Ook daar werkten de mensen laat. Nu hij zat voelde

hij pas hoe eindeloos vermoeid hij was. Hoe zou hij dit zoeken kunnen volhouden, als hij overdag in het knopenmagazijn moest werken?

Pas toen hij de deur van zijn woning geopend had, herinnerde hij zich dat hij niet naar huis had willen gaan. Op zijn kamer gekomen zette hij de pad in een lege kanariekooi en legde daarna zijn overjas voor de naad boven de drempel, opdat de juffrouw niet zou zien dat hij midden in de nacht licht aan had. De oogst van die dag bestond uit vijftig nieuwe knopen die hij, nadat ze geteld waren, in de kast bij zijn voorraad legde. Toen hij dit gedaan had deed hij de kastdeur op slot en ging op de rand van zijn bed zitten om na te denken. Hij bezat nu al een flinke hoeveelheid knopen, maar toch altijd nog lang niet voldoende voor het bouwen van een Knopenkathedraal. Het stond te bezien of het hem ooit gelukken zou het vereiste aantal bijeen te brengen. Hij moest er nu rekening mede houden, dat door de heren van het kantoor op hem gelet werd en zo heel veel tijd had hij ook niet meer. Daarbij kwamen nog de moeilijkheden met Amalia. Het zou alles heel wat gemakkelijker geweest zijn, als hij al zijn tijd had kunnen besteden om haar te zoeken, maar als hij dit deed en niet naar de zaak ging, liep hij kans dat zij juist kwam op een ogenblik dat hij er niet was. Bovendien kon hij zijn dagelijkse hoeveelheid knopen niet missen. Welke oplossing hij ook zocht, op een of andere manier deed hij het altijd verkeerd.

Hij stond op, ging naar de kooi en zag dat de pad op de bodem zat en hem aankeek. Het dier scheen hem al een beetje te kennen. Zelig, als je het weer moest voorspellen en niets te eten kreeg. Van de kastplank veegde hij wat broodkruimels en gooide deze in de kooi. Toen hoorde hij gerucht op de gang en draaide het licht uit. Achter de ramen was het licht van de ochtend, maansteenkleurig, even geel rood en blauw getint door de stralen van de opkomende zon, zacht glanzend op vochtige daklijsten en raamkozijnen als knopen van parelmoer. Beneden, over de keien van de rijweg, rolden wielen en klonk de langzame holle en regelmatige slag van paardenhoeven. Toen hij omlaag keek, zag hij op de bok van een voorbijgaande lijkwagen de koetsier, die hem met zijn zweep groette.

Hij was vermoeid en te lusteloos om op te staan. Toen de hospita op de deur van zijn kamer klopte, had hij maar even zijn ogen geopend, geluisterd naar het tikken van de regen tegen de ramen en was weer ingeslapen. Een deel van de dag was reeds verstreken, toen hij opnieuw ontwaakte. Nog altijd regende het en om hem heen hing de beklemmende stilte van een lege dag, de drukkende verveling van gedwongen rust. Het was Zondag. De verslapen uren had ik nuttiger kunnen besteden, overdacht hij, maar inplaats van hem tot opstaan te bewegen, versterkte deze gedachte alleen maar zijn gevoel van lusteloosheid en onmacht. Toch kon hij niet werkeloos blijven liggen afwachten,

hij begreep dat er geen andere mogelijkheid voor hem was dan met de reeds begonnen taak door te gaan. Was dit besef er niet geweest, dan zou hij weer opnieuw zijn ingeslapen. Nu ging hij met gesloten ogen overeind zitten tussen de kussens en trachtte na te denken, een steunpunt te vinden in de chaos van onzekerheid die hem van alle kanten omgaf. Hij leefde in een wankelende wereld, waarin niets op zijn plaats bleef en alles scheen te wijken, zodra hij er op wilde steunen of zijn hand er naar uitstreckte. Zelfs oude zekerheden waren onbetrouwbaar geworden en lieten hem volkomen onverwacht in de steek. Wat bleef hem nog over, nu gebleken was dat zelfs de werkelijkheid van het knopenmagazijn een andere was dan hij zich altijd had voorgesteld? Jaren lang had hij zichzelf misleid met de gedachte, dat hij alleen was en onbespied zijn gang kon gaan, omdat men hem vertrouwde. En nu bleek iedereen op het kantoor van zijn doen en laten volkomen op de hoogte te zijn. Het was zeker dat hij thans geen stap meer zou kunnen doen, zonder dat de chef of de eerste procuratiehouder het te weten kwamen. En nu was ook zijn laatste zekerheid nog weggefallen en bleek het oude grote magazijn op instorten te staan. Hij wist thans dat het gebouw van boven veel breder was dan aan de onderkant, dat het de vorm had van een omgekeerde kegel, die in wankel evenwicht op zijn punt steunde. Hierdoor was het ook duidelijk waarom de lagere verdiepingen korte en bochtige gangen hadden en op de bovenste etages

alles ruim en uitgestrekt was. De zolder, waar hij werken moest, was het grootst en stak aan alle kanten het verst over het evenwichtspunt heen. Het verschuiven van enkele vaten of kisten of zelfs het lopen op een plaats die te ver uit het midden lag, kon voldoende zijn om een instorting te veroorzaken. Het leven van allen die in het magazijn werkten lag in zijn hand en daarom zou hij ervoor moeten waken de vloer niet onregelmatig te ontlasten, door aan één kant te veel vaten weg te nemen. De verantwoordelijkheid die op zijn schouders drukte, was wel zeer groot. En nu ook nog Amalia. Hij vermoedde nu waar zich de binnenplaats van het afscheid bevond, maar tot nu toe had hij er niet toe kunnen besluiten daarheen te gaan, omdat hij niet zeker van zijn zaak en bang was opnieuw teleurgesteld te zullen worden. Maar eens zou het er toch van moeten komen, zou hij zelf iets moeten doen om een eind te maken aan deze toestand van onzekerheid. Als hij haar zelf niet opzocht, zou hij haar nooit meer zien.

Hij schrok toen de deur openging en zijn hospita, zonder te hebben geklopt, binnen kwam. Zij zette het dienblad met brood en thee neer en ging op de hoek van de tafel zitten.

- Dat ligt maar in bed te stinken, zei ze.

Hij wist dat zij niet op hem gesteld was, dat hij haar altijd hinderde en dat zij hem alleen in haar huis duldde, omdat hij regelmatig betaalde en niet lastig was.

- Je moet ook eens proberen met andere mensen rekening te houden, hernam zij, toen hij geen antwoord gaf. Jij leeft maar alleen voor jezelf. Is dit een uur om nog op bed te liggen?

- 't Is vandaag Zondag, verontschuldigde hij zich.

- Voor mij ook!

- U hebt gelijk. Ik zal straks mijn kamer zelf wel opruimen.

Zij gaf geen antwoord en knikte alleen maar. Waarschijnlijk had zijn aanbod haar een beetje milder gestemd. Zij liet haar been, dat van de tafel omlaag hing, heen en weer slingeren en het viel hem op, dat zij eigenlijk niet lelijk was. Als hij niet op haar gezicht lette, zou hij zich zelfs hebben kunnen voorstellen dat Amalia daar zat.

- Als je toch bezig bent, ruim dan ook eens die knopenrommel op, hoorde hij haar zeggen. Vandaag of morgen vinden ze alles als er huiszoeking wordt gedaan.

- Denkt u dan dat men hier huiszoeking zal komen doen?

- Waarom niet? Het gebeurt overal en ze vinden alles.

- Die knopen zijn voor een goed doel bestemd.

Zij lachte schel en schopte, uitdagend alsof de trap voor hem bestemd was, tegen de tafelpoot.

- Ik ken die goede bedoelingen van jullie mannen, zei ze, alles bedrog. Maar je weet het nu, ik heb je gewaarschuwd.

Gelukkig heeft ze niets van de pad gemerkt, dacht hij, toen ze de kamer verlaten had. Hij stond op en begon zich vlug aan te kleden. Opeens had hij haast, verlangde er naar buiten te komen en aan het werk te gaan. Wat hij doen moest wist hij nog niet, maar het stond vast dat hij geen tijd verloren mocht laten gaan en dat er iets gebeuren moest, omdat de moeilijkheden bij de minuut groter werden. Zodra hij buiten stond voelde hij zich minder gejaagd. Dicht bij zijn woning was een portiek, waarin hij ging zitten om na te denken. Vóór alles moest hij trachten Amalia te vinden en zodra dit gelukt was, kwam de beurt aan de knopen. Misschien kwam alles toch nog terecht en vond hij voldoende tijd om alles in orde te brengen. De hoofdzaak was dat het hem gelukte kalm te blijven en het evenwicht te bewaren. Toen hij het besluit genomen had het eerst naar de vergeten binnenplaats te gaan, begaf hij zich zo vlug mogelijk naar het Stadhuisplein, waar het vertrekpunt was van de gele trams. Nu hij een besluit genomen had en wist wat hem te doen stond, ging alles hem te langzaam, begreep hij met een toenemend gevoel van onrust, dat iedere verloren minuut de kans dat hij zijn doel niet bereiken zou groter maakte. De tramwagen welke hij hebben moest liet op zich wachten en reeds een paar keer was een politieagent voorbijgegaan, die hem onderzoekend had aangekeken. Hij scheen de aandacht te trekken, ook van de burgers, die zoals hij op de tram stonden te wachten. Toen eindelijk de gele tram stopte, klom hij

vlug op het voorbalcon, waar hij de enige passagier was. De agent stond nu op de vluchtheuvel aan de andere kant van de trambaan en keek onafgebroken in zijn richting. Hij wilde de wagenbestuurder vragen hoe lang het nog kon duren voordat men vertrok, maar toen deze zich omkeerde en hem aankeek, hield hij zijn mond. De bestuurder nam hem opmerkzaam op, boog zich toen tot hem over en zei op vertrouwelijke toon:

- Ik heb nog nooit een hond doodgereden, maar ditmaal zal het er toch van moeten komen. Hij veegde met een rode zakdoek zijn bezweet gezicht af en trok zijn schouders op. Het is ellendig, want ik ben een dierenvriend, vervolgde hij. Maar wat kun je er aan veranderen? Als de gang eenmaal in zo'n wagen zit, breng je hem niet gemakkelijk tot staan.

Er klonk een bel, de tram zette zich in beweging en van dit ogenblik af kon hij zijn blik niet meer van de natte glimmende rails afhouden. Zolang men door de straten van de binnenstad reed, was het gevaar niet groot en er gebeurde dan ook niets, ofschoon een paar keer een hond de rails overstak, vlak voor de aanrollende wagen. Maar hoe zou het aanstonds moeten gaan op de brede boulevards, waar met grote snelheid werd gereden? Nog voordat de eerste boulevard, de Laan der Witte Bomen, bereikt was, keerde de wagenbestuurder zich om en beduidde hem met een hoofdbeweging, dat hij naar binnen moest gaan. Hij liep door naar het achterbalkon en ging op een plaats staan waar zijn lichaamsgewicht, als de voorkant van

de wagen gelicht zou moeten worden, het meeste effect moest hebben. Hij was nu niet meer alleen maar een gewone passagier die zich liet verplaatsen, maar een hoeveelheid, een contragewicht dat bij de tramwagen behoorde.

De conducteur klapte zijn kaartjestrommel open en vroeg hem waar hij heen moest. Hij had dit ogenblik zien naderen en de grote parelmoeren knoop gereed gehouden, waarmede hij wilde betalen. De conducteur beet op de knoop en ofschoon hij zeker wist dat het een echte knoop was, wachtte hij in spanning op de uitslag van dit onderzoek.

- Jij bent dus ook zo een, die alleen om zichzelf denkt, zei de conducteur. Ik had het niet van je gedacht. Je moet aan het einde van deze laan maar uitstappen.

Hij wilde antwoorden, dat hij maar zelden met knopen betaalde en dat hij tot aan het eindpunt moest meerijden omdat hij haast had, maar zover kwam het niet, omdat de wagen plotseling en met kracht geremd werd.

- De hond! Iedereen op het achterbalkon! riep de conducteur.

Alle passagiers volgden het bevel op, maar toen het achterbalkon geheel vol was, was er nog altijd geen beweging in de wagen gekomen. Pas toen hij, met inspanning van al zijn kracht, zijn lichaam zo zwaar mogelijk gemaakt had, ging het voorste gedeelte van de wagen langzaam naar boven. Met uitzondering

van het trampersoneel kon niemand zien wat er onder de omhoog geheven wagen gebeurde. Na enige tijd keerde de conducteur terug met de mededeling, dat het hondje dood was.

- Wij hebben nog nooit een hond doodgereden. Was u maar niet meegegaan, zei hij.

Alle passagiers keken hem aan, maar niemand voegde iets toe aan het verwijt van de conducteur. De wagen werd weer in horizontale stand gebracht en hij begreep dat hem niets anders overbleef dan uit te stappen. Toen de tram zich weer in beweging zette, stond hij midden op de rijweg en hij ging niet verder voordat hij de wagen om een hoek had zien verdwijnen. Hij had gehoopt zijn onderzoek bij daglicht te kunnen doen, maar nu hij het laatste stuk lopen moest, kon hij dit voornemen wel opgeven.

De dag ging ten einde, toen hij zijn plaats van bestemming naderde. Het laatste gedeelte van zijn tocht voerde door een aan beide zijden door hoge blinde fabrieksmuren ingesloten straat, waarvan alleen de rijweg met zware bolle keien geplaveid was. De trottoirs, die geen bestrating hadden, waren zwarte onbegaanbare modderbanen met glibberige bulten en diepe kuilen, die zelfs in de zomer nimmer volkomen droog werden. Zodra hij deze straat betrad, gebeurde hetgeen hij verwacht en gevreesd had, voelde hij zich gegrepen door angst en herleefde met volle hevigheid de enige herinnering uit zijn vroege jeugd, die ongeschonden bewaard gebleven was. Hij wist dat deze

vrees slechts het begin was van een tot doodsnoed stijgend proces van verschrikking, dat zijn hoogtepunt vond op het ogenblik dat de naar elkander toeschuivende muren hem dreigden te verpletteren. Toen hij nog jong was en hard kon lopen, was het hem altijd gelukt op het laatste moment te ontkomen, het plein van de reddende ruimte te bereiken, voordat de stenen mensenpers dichtklapte. Maar hoe zou het thans moeten gaan, nu hij, na zijn pas nog maar nauwelijks versneld te hebben, zijn hart reeds in zijn keel voelde hameren en zijn beklemd borst naar adem snakte? Thans, nu het misschien te laat was, begreep hij dat het zijn vrees geweest was die hem ervan weerhouden moest hebben Amalia op de juiste plaats te zoeken, dat hij vermeden had aan de vergeten binnenplaats te denken, omdat hij de moed niet had kunnen opbrengen hier terug te keren. Hij ging in het midden van de rijweg lopen en versnelde zijn pas zoveel als zijn heftig kloppend hart, dat het jachtende tempo van zijn vrees nog maar nauwelijks kon bijhouden, toeliet. Toen hij het plein met het kleine park bereikt had, ging hij uitgeput op een bank zitten. Tegenover hem lag het goor-gele vier verdiepingen hoge blok huizen, dat massief en vierkant tegen de ros-doorgloeide lucht stond als een burght, vanaf welker transen men aanstonds zou gaan schieten. Onderin de steenmassa was de poort, waaruit Amalia straks te voorschijn zou komen. Hier op de bank, met 't parkje waar duisternis onder struiken en bomen hing in zijn rug, behoefde

hij alleen maar zijn ogen te sluiten om haar te kunnen zien en het verboden spel van lang geleden weer te kunnen spelen. Als hij rustig en geduldig wachten bleef, zouden zij allen terugkeren: het meisje in de wijnrode mantel, het ongelukkige jongetje met de puisten, de parkwachter met het paarse gezwel in zijn nek en de oude schoenmaker, die de meisjes bang maakte. Hij wist nu ook dat dit, ondanks al zijn tegenzin en bezwaren, de enige plaats op de hele wereld was, waar zijn Knopenkathedraal zou mogen verrijzen. In deze grauwe wereld van steen, modder en armoede, zou zijn parelmoeren tempel opstijgen als een kleurige vlam, die in al deze morsige straten en duistere binnenhoven licht verspreiden zou. De nakomelingen van de kinderen, waarmee hij in deze goten en onder deze struiken gespeeld had, zouden zeggen dat het een der hunnen, een arme jongen zoals zij geweest was, die deze Kathedraal had laten bouwen.

In de huizen brandde reeds licht, toen hij opstond en langzaam in de richting van de poort liep. Onder de boog, aan de straatzijde, rook hij de stank van pis, die de kalk in de voegen tussen de stenen had aangevreten en verder, vlak bij de binnenplaats, rook hij de geur van gestoofde uien, die uit de keukens der kelderwoningen kwam. Boven zijn hoofd, aan de sluitsteen van het gewelf, hing een brandende lantaarn en ofschoon hij de steen die zich in de schaduw bevond niet kon zien, wist hij dat deze de vorm van een

leeuwenkop had. Hij bukte zich voor een der dicht bij de grond aangebrachte tuimelramen en toen hij zijn hoofd voor het gat bracht, sloeg er een warme luchtstroom in zijn gelaat, die de geur droeg van in olie gebraden schapenvlees. Achter het raam bij de poort zat de schoenmaker, bij een laag aardeachtig tafeltje, dat overladen was met oude schoenen, stukken leder en gereedschap. Het licht van de groen overkapte lamp glansde vettig op de kale schedel, die als een vreemde afgeschilde vrucht in een krans van schuimig witte haren lag. Toen de schoenmaker het hoofd ophief herkende hij hem dadelijk, maar deze wist niet wie hij was, toen hij het hem later vroeg. Hij informeerde hoe het met de parkwachter ging en hoorde dat deze gestorven was. Hij vroeg naar het jongetje met de gebroken ruggegraat en de schoenmaker antwoordde dat het jongetje dood was. Hij vroeg naar de politieagent met de hangsnor, maar ook de agent leefde niet meer. Hij had nog naar Amalia kunnen vragen, maar hij durfde niet, omdat hij bang was voor het antwoord.

- Alleen u bent er nog, zei hij eindelijk. U bent de enige overlevende van allen die ik hier gekend heb.

De schoenmaker schoof zijn bril over zijn voorhoofd en keek hem hoofdschuddend aan.

- Ik ben het ook niet, antwoordde hij, ik ben de zoon. Mijn vader is al jaren geleden gestorven.

De schoenmaker lijmdde een lapje leder op een pantoffel en achter zich in de stilte, hoorde hij het

tikken van de klok, die aanwees hoe oud de mensen waren. Het andere geluid, dat zacht was en maar even duurde, werd veroorzaakt door het vallen van een Kathedraalkever. Het volgende ogenblik zag hij het ondie, dat even met wriemelende zwarte poten op een stuk zoolleer bleef liggen en zich toen omdraaide. Voordat hij iets zeggen kon, had de schoenmaker de kever tussen zijn zwarte duim en wijsvinger gegrepen. Het kraakte zacht toen hij het die te pletter kneep.

- Hun steek is dodelijk, zei hij.

- Jij bent te bang, dat is alles, antwoordde de schoenmaker.

Het was al laat toen zijn gastheer opstond en zijn voorschoot afdeed om naar bed te gaan. Bij het afscheid zei hij:

- Je kunt wel op een van de vuilnisbakken gaan zitten wachten. Ze staan er nog altijd en niemand zal je weggagen. Probeer het maar, misschien heb je geluk.

De maan was opgegaan, haar stralen vielen schuin over de dakrand heen en een scherpe slagschaduw verdeelde de gevel in twee driehoeken. Langs de muur stond een rij metalen vuilnisbakken, die lang geleden degenen die thans dood waren tot zitplaats hadden gediend. Toen hij plaats genomen had en zijn voeten langs de metalen bus heen en weer wilde laten slingeren, merkte hij dat het niet ging, omdat zijn benen te lang geworden waren. Uit de vuilnisvaten

kwam een stank van verzuurd voedsel, dezelfde van vroeger.

De lichtgrens van de maan schoof verder terug en de zwarte driehoek werd kleiner. Het lichte vlak had rechte hoeken gekregen en had nu de vorm van een mes: de bijl van een guillotine die de tijd onthoofd. De lichtgrens gleed verder, verdween in een hoek boven de daklijst, bewoog zich naar een eindpunt dat hij niet kende, een doel dat hij nimmer bereiken zou.

Toen de vrouw uit de schaduw in het licht trad, was hij niet verwonderd; omdat hij geweten had dat zij komen zou. Zij droeg een wijnrode mantel en het verbaasde hem niet, te zien dat zij grijs en gebogen was. Toen hij zijn zitplaats verliet om haar te naderen, bleef zij voor de ingang van de poort staan en hief haar hand op, niet alleen alsof zij hem tegenhouden, maar ook alsof zij hem iets zeggen wilde. Zolang het hem voorkwam dat zij het woord tot hem wilde richten, durfde hij zich niet bewegen. Even was het alsof hij haar hoorde snikken, maar het kon ook zijn dat het de wiekslag was van een nachtvogel, die over de binnenplaats vloog.

Zodra het zwarte gat van de poort haar had opgenomen, volgde hij haar, maar toen hij op het plein met het parkje kwam, bleek zij verdwenen te zijn en de straat lag leeg en glad in het maanlicht. Langzaam liep hij terug in de richting van de binnenstad en toen hij de Laan der Witte Bomen bereikt had, betrok de lucht en ging de maan schuil achter de wolken.

Het regende toen hij de hoek omging en de straat betrad waar de zaak gevestigd was. Hij vertraagde zijn passen en toen hij bij het magazijn gekomen de deurknop wilde grijpen, aarzelde zijn hand. Hij had zich voorgenomen hier nooit meer terug te keren en nu stond hij toch weer op het punt naar binnen te gaan. Hoe vaak reeds had hij deze zichzelf gegeven belofte gebroken. Nu echter was het anders en zou hij waarschijnlijk weg gebleven zijn, als Amalia hem niet beloofd had dat zij hem hier zou komen opzoeken. Het was zijn enige kans om haar weer te ontmoeten. Toen hij de deur achter zich gesloten had en in het nauwe portaal stond, wist hij dat zijn terugkeer geen zin had, dat Amalia haar belofte niet zou houden en dat hij tevergeefs op haar zou blijven wachten.

Gammastralen

Gammastralen

Voor zover hij het zich kon herinneren, had Peter het altijd bij zichzelf moeten zoeken. Hij was geen egocentrische natuur, maar een zwakke gezondheid, die hem belette aan de spelletjes van zijn jeugdgenoten mee te doen, had hem al vroeg van de anderen verwijderd en eenzellig gemaakt. Het instinct, dat lichamelijk misdeelden soms vroeg de grenzen hunner geringe vermogens leert kennen, had hem in staat gesteld tevreden te zijn met de rol van toeschouwer, zich terug te trekken waar anderen op de voorgrond traden, en waarschijnlijk zou later nooit het verlangen om zich te onderscheiden bij hem zijn opgekomen, als zijn moeder, gedreven door medelijden, niet herhaaldelijk de aandacht van anderen op hem gevestigd had, door een beroep op hun welwillendheid te doen. Toen hij nog heel jong was maakte dit vertoon van bezorgdheid, dat hem in 't centrum der belangstelling plaatste, hem schuw en verdrietig, later ergerde het hem en kwam hij er tegen in opstand. Ofschoon hij zich weinig veroorloven kon en zijn zwakke borst hem dwong zich voortdurend te ontzien, kwam hij er soms toe met de

anderen mee te doen en zichzelf te dwingen tot het verrichten van prestaties die zijn macht te boven gingen. Nadat dit een paar keer mislukt was en hij het midden in het spel beschaamd had moeten opgeven, kwam hij niet meer in de buurt van zijn vriendjes en wilde zelfs geen toeschouwer meer zijn bij hun spelen. Op school, waar hij tot de beste leerlingen behoorde, viel het hem gemakkelijker zich te handhaven. Nu hadden de beste voetballers hem nodig om sommen af te kijken en zelfs zijn broer, die een jaar ouder en hem altijd in alles de baas geweest was, kwam er soms toe zijn hulp bij zijn huiswerk in te roepen. Heerlijke ogenblikken waren het, als de onderwijzer hem voor de klas liet komen om een meetkundige opgaaf uit te werken of de verklaring te herhalen van een natuurkundig vraagstuk, dat de meeste leerlingen niet begrepen bleken te hebben. Later, toen de jongens lange broeken kregen en de meisjes er als dames begonnen uit te zien, geraakte hij weer op de achtergrond en kreeg het moeilijker. Hij had geen aantrekkelijk uiterlijk, was bleek en mager; het costuum met de lange broek, dat zijn broer had afgelegd, kleepte hem slecht en gelegenheid om zich voor de klas te onderscheiden had hij niet meer toen de schooljaren geëindigd waren. Misschien zou hij zijn tekortkomingen minder gevoeld hebben en geheel zijn opgegaan in de studie, waartoe hij door de hulp van de hoofdonderwijzer in staat was gesteld, als het meisje waarop hij verliefd geworden was, hem niet

hooghartig zou hebben genegeerd. Olga had bij hem in de klas gezeten, hij had haar geholpen met haar taalwerk en sommen en zij moest, ofschoon hij er nooit over had durven spreken, weten hoe hij over haar dacht. Niettemin had zij, sedert zij de school verlaten hadden, een houding aangenomen alsof zij hem nauwelijks kende. Reeds jong had hij geweten wat standsverschil betekende en dus begreep hij, dat de dochter van een hooggeplaatst ambtenaar zich niet met een schoenmakerszoon afgeven kon. Dit inzicht kon echter niet verhinderen, dat haar onverdiend hooghartige houding hem griefde. Daarbij kwam nog dat hij haar herhaaldelijk had zien wandelen met Vladimir Binsky, de zoon van een winkelier die maatschappelijk toch niet veel meer te betekenen had dan zijn vader, maar die zij blijkbaar niet te gering vond voor haar vriendschap. Doch Binsky was, al had hij op school dan tot de domsten behoord, een gezonde krachtige kerel, een der beste voetballers van de stad en een danser zoals er geen tweede te vinden was. En wat had hij anders dan zijn, voor Olga nu nutteloos geworden schoolkennis, om tegenover Binsky's bijzondere talenten te stellen? Wat restte hem dan toeschouwer te blijven, hen na te staren als zij voorbij wandelden en zich over te geven aan zijn dromen, waarin hij zich voorstelde dat hij haar redde uit een brandend huis, dat hij Vladimir die haar aanrandde, met een schoenmakershamer de hersens insloeg of dat hij in haar tegenwoordigheid op het

stadhuis een medaille met oorkonde, als beloning voor een wetenschappelijke ontdekking, in ontvangst nam? Maar zelfs aan deze illusies werd onverwacht en op een ellendige manier een eind gemaakt tijdens een feestje dat iemand gaf, omdat hij voor een of ander examen geslaagd was. Men had sandwiches gegeten en wodka gedronken en toen er getoast en een paar keer op de gastheer geklonken was, had hij maar meegedaan en te veel gedronken van de alcohol, die hij niet verdragen kon. De wodka was hem slecht bekomen en terwijl hij naar het dansen had staan kijken, was hij zo benauwd en misselijk geworden, dat hij zich vlug had moeten verwijderen. Het was hem niet meer gelukt de deur te bereiken en het gezelschap te ontsnappen voordat hij begon te braken. Nadat het ten aanschouwe van iedereen gebeurd was en hij zich als een klein kind of een imbeciel die niet meer de minste macht over zichzelf heeft bevuild had, was hij ergens op een stoel gaan zitten, te ellendig om verder nog een stap te doen. Hij had zijn ogen niet durven openen, toen hij stemmen hoorde die hem bemoedigend toespraken en pas toen hij een hand onder zijn arm voelde en begreep dat men hem wilde wegbrengen, had hij het gewaagd te kijken. In een wijde kring, waarschijnlijk op een afstand gehouden door de stank die hij verspreidde, stonden mensen die hem aankeken en in het midden, groter en duidelijker dan de anderen, Binsky, die luid lachte, gearmd met Olga. Walgelijk zei Olga, en het woord viel op

zijn hoofd als een mokerslag, die hem het bewustzijn ontnam.

Op de academie, in beslag genomen door de studie, had hij geen tijd en aandacht meer voor de liefde. Hij behoorde tot de beste studenten en ofschoon hij slechts langzaam en moeilijk de manuele vaardigheid veroverde die anderen van nature bleken te bezitten en die hen bij het laboratoriumwerk een voorsprong op hem gaf, was hij er zeker van dat zijn scherper verstand het op de duur winnen zou. Het studeren versterkte niet alleen zijn gevoel van eigenwaarde, maar het werkte ook bevrijdend, omdat het hem op de hoogte bracht van zekere principes waaruit bleek dat ook het denken een functie was van het lichaam, hetzelfde lichaam dat hem in andere opzichten zo slecht diende. Hij kwam vlot door alle examens, promoveerde met lof, nam een aanstelling als leraar aan en kwam al heel gauw tot de ontdekking dat hij een verkeerde beslissing genomen had. Zijn taak bevredigde hem niet, hij was in een slop geraakt dat geen uitweg bood naar een maatschappelijke carrière, zoals hij deze zich had voorgesteld. Sedert hij tot het inzicht gekomen was dat hij meer wist en meer betekende dan de meeste anderen, was het verlangen bij hem opgekomen meer te doen, op de een of andere wijze te tonen wat het onaanzienlijke mannetje, dat de vrouwen nauwelijks een blik gunden, waard was. En nu had hij de domheid begaan zich te laten opsluiten in een schoollokaal, om een troep kinderen

waaronder hij geen orde kon houden te onderrichten in de beginselen ener wetenschap, waarin het merendeel van die belhamels waarschijnlijk nooit iets zou bereiken. Hij was op de verkeerde weg, verknoeide tijd, energie en kennis en deed het werk der middelmatigen, terwijl de wereld behoefte had aan mannen die iets meer konden zijn dan de menigte.

Hij kreeg zijn kans toen een Amerikaanse commissie van geleerden en industriëlen Polen bezocht. Een tijdens een receptie door hem gemaakte, overigens niet eens bijzonder belangrijke opmerking over onderzoeken op het gebied van de interatomaire energie, trok de aandacht van een der Amerikanen en was er de oorzaak van dat hij een aanbieding kreeg om op een Amerikaans laboratorium te komen werken. Hij accepteerde, werkte gedurende een jaar in het laboratorium van zijn mentor, professor James en verrichtte zelfstandig en met bevredigende resultaten onderzoeken op het gebied der atoomsplitsing van elementen met zware atoomgewichten, evenwel zonder nieuwe wegen te vinden of de ontdekking te doen die hem beroemd moest maken. Toen Amerika in de oorlog werd betrokken, begaf professor James zich met zijn staf naar het Zuiden, waar door de regering laboratoria en fabrieken voor het vervaardigen van atoombommen waren opgericht. Een groot aantal geleerden, waaronder mannen met een wereldreputatie, had zich hier verenigd om het krachtigste verdelgingsmiddel van alle tijden te produceren. Professor James

deelde de leiding van het laboratorium waar Peter werkzaam was met professor Harris, een autocraat met dictatoriale neigingen. Dit leidde tot meningsverschillen en conflicten, die door Harris vaak ten koste van de assistenten werden opgelost. Minder dan de anderen mengde Peter zich in deze woordenwisselingen, niet omdat hij niet voor zijn mening durfde uitkomen, maar omdat hij een afkeer had van ruzie. Deze houding werd door Harris, die zich beter kon doen gelden naarmate hij meer tegenstand ondervond, allerminst gewaardeerd. Hij ergerde zich aan de zwijgzame assistent, achter wiens terughoudendheid hij veroordelende critiek vermoedde. De spanning, welke Peter had willen vermijden, werd door zijn passieve houding voortdurend groter en leidde bij Harris tot een gevoel van vijandigheid, dat zijn toch reeds geringe waardering geheel verjoeg. Toen professor James tijdelijk met de leiding van een andere afdeling werd belast, brak voor Peter, die niet met zijn chef kon meegaan, een moeilijke tijd aan. Hij was nu geheel overgeleverd aan Harris' luimen, die nooit tevreden was over zijn werk, hem de schuld gaf van door anderen gemaakte fouten en die zich, zelfs in tegenwoordigheid van zijn collega's, niet onthield van het maken van laatsprekende opmerkingen. Peter kreeg routine-werk te doen dat hem weinig interesseerde, omdat het hem dwong langs bekende gebaande wegen te gaan en dat wat anderen vóór hem gedaan hadden, telkens weer te herhalen. Hij

was een radertje in de grote machine geworden, een klein onbelangrijk wielkje, dat zelfs uitgeschakeld kon worden zonder dat dit een storing tot gevolg zou hebben gehad. Hij dacht er over zijn ontslag te nemen, maar een brief van professor James, die hem schreef dat hij spoedig op zijn oude plaats zou terugkeren, weerhield hem hiervan.

Betty Aldous was eigenlijk de enige die inzag dat men hem onbillijk behandelde en dat hij kundiger was dan de meeste van Harris' assistenten, die interessant en verantwoordelijk werk kregen te doen. Slank en blond, deed Betty hem soms denken aan Olga, echter alleen oppervlakkig en uiterlijk, omdat zij in wezen maar weinig overeenkomst had met het hooghartige meisje uit zijn jongensjaren. Hun verhouding was een vriendschappelijk collegiale waarin, althans van haar kant, geen plaats voor liefde scheen te zijn. Zij luisterde gaarne als hij haar van zijn plannen en wetenschappelijke inzichten vertelde, maar hij was er nooit zeker van of zij werkelijk zoveel van hem verwachtte als zij voorgaf en of haar bewondering niet voor een deel geveinsd was en moest worden toegeschreven aan medelijden. Er was iets beschermends in haar houding, dat hem, afwisselend en afhankelijk van zijn stemming, een gevoel van vertrouwdheid, onzekerheid of opstandigheid gaf. Hij bewonderde haar slanke rijzige gestalte, maar het was voorgekomen dat zowel haar lengte als haar beschermende toon hem hinderde, dat hij haar van boven komende blik niet langer kon

verdragen en abrupt een einde aan hun gesprek gemaakt had. Tot flirten was het tussen hen nooit gekomen, zelfs niet tot die uitingen van de speelse vrolijkheid der volwassenen, waarvan zij in gezelschap van anderen, met wie zij minder vertrouwelijk omging, soms blijk gaf.

Zij waren die ochtend nog maar nauwelijks aan het werk gegaan, toen het gerucht de ronde deed, dat er in de transmutatie-afdeling iets niet in orde was. In deze ruimte stond de 'Pile' opgesteld, een groot blok grafiet, dat een atoom-massa omsloot, welker Gammastraling zo sterk was, dat geen levend wezen zich daaraan, zelfs maar gedurende enkele seconden, ongestraft kon blootstellen. Wie, zelfs met inachtnahme van anders doeltreffende voorzorgsmaatregelen, de transmutatie-ruimte terwijl het proces aan de gang was betrad, was onherroepelijk ten dode opgeschreven. De Pile werd door middel van meters en verkliklampen gecontroleerd en de cadmium-platen die de reacties regelden, werden op veilige afstand electrisch bediend. Tengevolge van een storing in het hoogspanningsnet was thans de electrische spanning weggevallen en had men de regulatie-inrichting niet meer in zijn macht. Ook de van de centrale onafhankelijke noodinstallatie, die elke dag werd gecontroleerd, bleek niet te functionneren. De temperatuur in de atoommassa begon op te lopen en als de stroomlevering niet spoedig hervat werd, dreigde een kettingreactie te ontstaan, een explosie die alles over een afstand van

verscheidene mijlen zou vernietigen. Binnen enkele minuten, misschien zelfs seconden, kon het gebeuren, tenzij iemand de moed vond zich in de transmutatieruimte te begeven en, met opoffering van zichzelf, het proces tot staan te brengen.

Peter, die zich in de nabijheid van de controle-kamer bevond, was een der eersten die hoorden wat er aan de hand was, maar de betekenis van hetgeen te gebeuren stond drong pas duidelijk tot hem door, toen de sirenes reeds loeiden en hij op het terrein de arbeiders zag, die naar de schuilplaatsen vluchtten. Nutteloos, dacht hij, niet één zal ontkomen. Ook zij niet, mompelde hij, toen hij anderen naar de auto's zag rennen, die reeds door een vechtend opdringende menigte omgeven waren. Zelfs als zij de kans kregen weg te rijden, zou er niet voldoende tijd overblijven om een veilige schuilplaats te bereiken. Toen hij zich van het venster afwendde, vroeg hij zich af wat hem thans te doen stond. Hij had geen ogenblik gedacht dat hij zou kunnen ontkomen en toen hij hoorde dat de Pile niet meer onder contrôle was en de temperatuur steeg, had hij onmiddellijk begrepen dat dit ook voor hem de dood betekende. Hij had dit echter, zonder er verder over na te denken, gevoeld als een persoonlijke aangelegenheid, een ervaring die hij zelf moest ondergaan en waarmede verder niemand iets te maken had. In zijn sterven demonstreert zich de eenzaamheid van de mens het duidelijkst. De zekerheid dat het elk ogenblik afgelopen kon zijn, had hem

geen angst aangejaagd en hij had, misschien niet zonder nieuwsgierigheid, het onvermijdelijke aanvaard. Het zien van de vluchtende mensen had hem echter zijn kalmte ontnomen, hem weggerukt uit de afzondering waarin hij op het einde wachtte. Duizenden gingen hier een gelijktijdige dood tegemoet, een gemeenschappelijk sterven, dat weliswaar elk individu persoonlijk moest ondergaan, maar waarbij allen zonder uitzondering en op dezelfde manier betrokken waren. De ontvluchtingspogingen der anderen werkten aanstekelijk, veranderden zijn kalmte in gejaagdheid en hij liep de gang in, terwijl hij zichzelf verweet dat hij zich als een hersenloze dwaas gedroeg. Voor het gebouw trof hij Harris, druk en met heftige gebaren sprekend tot enige assistenten, die nauwelijks schenen te luisteren en schichtig om zich heen keken, alsof zij vreesden dat iemand hen onverhoeds van achteren zou aanvallen. Betty stond er ook bij en ofschoon haar gezicht naar hem toegekeerd was, scheen zij hem niet te zien. Allemaal dood, schoot hem door het hoofd. Deze gedachte was tegelijkertijd bevrijdend en opwindend, zij werkte stimulerend op een vreemde macabre vrolijkheid; vergiftigde champagne, die de dood in een roes van uitbundigheid bracht. Hij gevoelde een bijna onbedwingbare neiging om die praatjesmaker van een Harris, uit wiens schimmelgraauw gezicht hem een paar onrustig flonkerende ogen aankeken, op zijn schouder te slaan en de anderen, die zelfs op dit ogenblik nog niet durfden

weglopen en naar Harris bleven luisteren, een schop onder hun achterste te geven. In deze, aan het einde voorafgaande minuten, voelde hij zich bevrijd en tot alles in staat.

- Daar staan we nu!, riep hij, drukte zijn van opwinding trillende handen in zijn lendenen en bleef wijdbeens staan. Een voor een keek hij ze aan, het eerst Harris, daarna de anderen en tenslotte Betty. Alleen maar wijd geopende in ontzetting verstarde ogen, gaten waar vrees uitstroomde en die niet meer gesloten konden worden. Al deze mannen met wie hij maandenlang had gewerkt, wier namen en eigenaardigheden hij kende, waren vreemden, onbekenden geworden, levenloze onzelfstandige onderdelen van een angstcomplex, dat hem met talloze ogen aanstaarde.

De dubbele deuren van het contrôlegebouw sloegen open en een aantal laboranten stormde naar buiten. De groep verdeelde zich, stoof uiteen in verschillende richtingen. Sommigen renden naar het parkeerterrein, anderen zochten een heenkomen in gebouwen, waar het even onveilig was als in de contrôle-afdeling. Niemand liet zich ophouden of toonde zich bereid om inlichtingen te geven. Op zijn vragen kreeg hij geen antwoord en slechts een maal, toen het hem gelukte iemand even staande te houden, hoorde hij de woorden: Critische temperatuur. Dit was echter voldoende; hij begreep dat de fatale grens bereikt was. De paniek was nu algemeen. Ook de meesten van de mannen

die rondom Harris hadden gestaan waren gevlucht; zij liepen doelloos met de anderen mee of hadden zich op de grond geworpen waar zij, hun armen beschermend over hun hoofd geslagen, roerloos bleven liggen. Alleen Betty, Harris en nog een paar assistenten waren blijven staan en keken hem zwijgend aan, alsof zij iets van hem verwachtten. Juist mij, dacht hij, waarom ik? Hun blikken ergerden, hun zwijgen hinderde hem.

- Doe dan wat! riep hij. Het is zover, de kritische temperatuur...

- Wat zouden wij kunnen doen? vroeg iemand.

- Dat ding uitschakelen, het tenminste proberen. Denk jij dan dat het niet gaat? wendde hij zich tot Harris, die niets had gezegd.

- Wrt zijn verloren, zei de professor, tenzij...

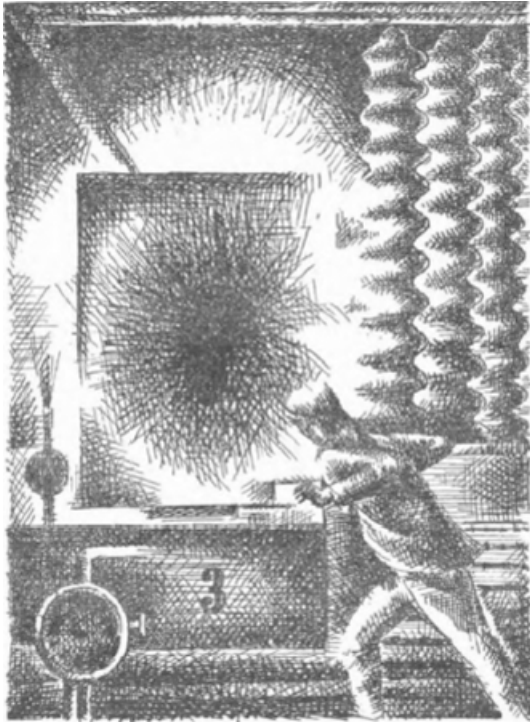
- Nu, wat tenzij? drong hij ongeduldig. Ik zal het doen, hoorde hij zichzelf zeggen.

- Jij?

Hij gaf geen antwoord, lachte met een grommend geluid en zag een verandering in Betty's ogen, waaruit de verstarring week, alsof zij uit een toestand van hypnose ontwakend, weer begon te zien. Waarom ik juist, dacht hij, toen hij wegliep. Waarom ik eigenlijk niet? Terwijl hij de lange gang naar de transmutatie-ruimte doorrende, kreeg hij het gevoel te zweven. Iets dat sterker dan hijzelf was had hem opgenomen en droeg hem naar zijn ondergang. Hij zat in een trein die bliksemsnel voortrolde, maar die zijn bestemming

nimmer bereiken zou. Tegenover hem zaten Harris en zijn collega's, die hem zwijgend aankeken maar niets begrepen. Alleen Betty wist het, zij was de enige die begreep wie hij was en wat hij doen ging. Misschien begrepen ook zijn moeder en zijn broer het. De beelden waren verbrokken, fragmentarisch en chaotisch, als in een droom op de grens van het ontwaken. Aan de andere kant van deze grens, in de wereld der werkelijkheid, was het fel rode kastje, waarin de sleutel van de isoleerdeur hing. Achter hem, uit de trein die verder rolde, het leven tegemoet, zagen de anderen hoe hij de sleutel uit het kastje nam. Hij wist nu dat hij alleen was, dat hij het alleen zou moeten doen. Terwijl hij steunend de zware deur opendrukte, kwam de krankzinnige gedachte bij hem op, dat ook deze handeling niet meer tot de wereld der werkelijkheid behoorde, omdat de kettingreactie reeds had plaatsgevonden en hij overleden was. Ik, hijgde hij, toen de zware deur langzaam open ging, ik alleen!

Hitte sloeg hem tegemoet, hij voelde een lichte prikkeling over zijn gehele lichaam en begreep wat dit betekende. Gamma-champagne; hij dronk zich een roes waarop geen ontwaken zou volgen. Het indrukken van de cadmiumplaten in de gleuven duurde langer en kostte meer moeite dan hij verwacht had. Hij kende de werking van het mechanisme niet en pas toen hij het driftig trachtte te forceren, ontdekte hij hoe de klemmen met een enkele beweging konden worden geopend. Gelukt en toch verloren, dacht hij,

maar de betekenis dezer woorden maakte hij zich nauwelijks bewust. Hij was alleen maar moe, afgemat en voelde een nauwelijks te weerstaan verlangen om te slapen. Misschien is dit het al, het begin, dacht hij en toen pas wist hij zeker, dat voor hem nu alles afgelopen was. Hij bleef staan, veegde zijn bezweet gelaat af en keek met dichtgeknepen mond naar de Pile. Een belachelijk stom ding! Met een ruk wendde hij zich af en ving de terugtocht aan. Nog steeds loeiden de waarschuwingssirenes; men wist blijkbaar nog niet dat iemand de ramp voorkomen had. Vreemd, dat iedereen nu nog dacht dat het einde nabij was, terwijl hij die het gevaar had afgewend, de enige was, die met zekerheid wist dat allen, op een na, de dans ontsprongen waren. Hij glimlachte toen hij, aan het eind van de gang gekomen, nog altijd het janken van de sirenes hoorde. Zijn sirenes waren het, alles was nu zijn eigendom, omdat het zonder hem niet meer zou hebben bestaan. Mijn muur, mompelde hij grimmig toen hij, door een duizeling overvallen, steun zocht en zijn handen tegen de vochtig koele tegels drukte. Mijn mensen, dacht hij, toen hij, naar buiten komend, de paar wachtenden ontdekte die hem in de gang hadden zien verdwijnen. Hij scheen omgeven door een vacuum, tussen hem en de anderen die hem zwijgend aangaapten, lag een open ruimte, een niemandsland, dat onbetreden bleef. Zij schenen bang te zijn, niet voor hem, die geen besmettingsgevaar opleverde, maar misschien voor de dood, die hij vertegenwoordigde.

- Zet die dingen stop, het is niet meer nodig, zei hij. Het korte gebaar van zijn hand in de richting van het dak had iets dwingend, hij stond daar op de stoep als een officier op de commandobrug, die weet dat zijn woord bevel is. De kring rondkijkend liet hij zijn blik een ogenblik rusten op deze angstsmoelen die, zich ontspannend, in herkenbare gezichten veranderden. Hun begrijpen doorbrak de onzichtbare muur van spanning die hem omgaf, zij overwonnen hun aarzeling, betraden het niemandsland, liepen lachend naar hem toe en drukten zijn hand. Harris was een der eersten die hem bereikten. Toen hij hem wilde bedanken, maakte Peter een afwerend gebaar.

- Eén moest het toch doen? zei hij.

Betty sloeg haar armen om hem heen, kustte hem en begon toen met haar wang tegen zijn hoofd gedrukt te huilen. Het deed hem goed haar te horen snikken en hij klopte haar zacht op de rug, waarbij hij even de indruk kreeg, dat zij kleiner geworden was.

's Middags werd hij in de vergaderkamer van het directorium toegesproken, eerst door een der professoren, toen door de hoofdingenieur en tenslotte door een generaal. Hij wist dat hun woorden van lof hem ten volle toekwamen, hij was niet minder ontroerd dan deze mannen, die hun leven aan hem te danken hadden en in wier stemmen de zoëven doorleefde doodsangst nog naklonk. Hij voelde zich gegrepen door de plechtigheid en de ernst van het ogenblik,

het trof hem dat de meest vooraanstaande mannen uit het bedrijf, die nooit voor iets anders dan voor hun werk tijd konden vinden, zich nu alleen met hem bezig hielden, hij onderging de bijna lichamelijke gewaarwording dat hij een kristallisatiepunt van bewonderende aandacht was, een door intellect bestraald prisma dat schitterde als een ster; hij was de kern van alles, de spil waar dit reusachtige bedrijf omheen draaide en dat zonder hem nu niet meer zou hebben bestaan. En toch lag in dit lichtende prisma een donkere onbestraalde plek, toch hield deze huldiging iets van een vertoning, dat haar belachelijk maakte. Het bête smoel van Harris, waarop een uitdrukking van bewondering lag die er niet bij paste, de blozende oergezonde hoofdingenieur, die als het anders gelopen was nu een bleek verminkt lijk zou zijn geweest, en de lintjes, het kleurige speelgoed der ijdelers, op de borst van de generaal, die mededeelde dat men hem telegrafisch voor een hoge onderscheiding had voorgedragen. Het waren alles woorden, vleiende prijzende geestdriftige woorden, maar zij hadden de holle klank van op een doodkist vallende aardkluiten.

Toen allen gesproken hadden moest hij antwoorden en hij deed het met weinig woorden. Geen bloemen op mijn begrafenis, verzocht hij. Men zou het geld beter kunnen besteden door het te storten in een fonds, ten behoeve van bedrijfsslachtoffers. Zijn woorden verwekten opschudding, gevoelens van ontroering, medelijden en afschuw, die niet alle aanwezigen even-

goed vermochten te onderdrukken. Ondanks zijn opnieuw opgekomen doodsrees, was dit moment voor Peter het hoogtepunt van de middag.

De bijeenkomst was nog niet geëindigd, toen de eerste reporters en fotografen reeds op hem stonden te wachten. In de vestibule werd hij verblind door het opflitsende licht van talrijke fotolampen. Hij moest denken aan zijn aankomst in New York, toen hij tegelijk met een door tientallen journalisten omstuwde bokskampioen van boord gegaan was. Men bestormde hem met vragen en hij moest poseren, eerst alleen en daarna met zijn chef, professor Harris. Hij lachte toen de fotografen hun lenzen op hem richtten: op deze foto's werd de beroemde Harris tweede, een man in de schaduw. Toen de auto met de mannen van de filmunit aankwam, had hij al meer dan genoeg van het spel. Welk nut heeft populariteit voor een man zonder toekomst, vroeg hij zich af, terwijl hij het gepraat der journalisten over zich heen liet gaan. De kerels waren opdringerig en onbescheiden, hadden het zelfverzekerde optreden van mensen, die zich ervan bewust zijn dat hun diensten gewaardeerd worden. Zij liepen achter hem aan, bleven praten, verdrongen elkaar en deden hem denken aan de dagen toen hij leraar was en de orde in de klas niet had kunnen handhaven. Harris scheen het echter nog niet te vervelen. Hij week geen ogenblik van zijn zijde, gaf antwoorden op de vragen waarop hij het antwoord schuldig bleef en deed een paar persmensen zelfs de toezegging,

dat hij trachten zou verlof voor hen te krijgen tot het bezoeken van de laboratoria, een belofte welke hij nooit zou kunnen nakomen, omdat buitenstaanders onder geen enkele voorwaarde werden toegelaten. Het is een troost dat ik zijn grafrede tenminste niet zal kunnen horen, dacht Peter, toen hij de poort inging, waar de journalisten hem niet langer konden volgen.

Naar gewoonte de weg volgend, welke hij elke dag een paar keer aflegde, begaf hij zich naar zijn laboratorium. Zijn taak was geëindigd en hij had hier niets meer te doen, maar een onbewust verlangen om deel te blijven nemen aan het dagelijks leven, leidde hem terug naar zijn tafel met kolven en apparaten. Hij betastte het gereedschap, dat hij maanden lang had gehanteerd, maar alle voorwerpen kwamen hem nieuw voor, alsof hij ze voor de eerste keer aanraakte. Zijn rapport kon door een ander zijn ingevuld, zo vreemd zag zijn eigen handschrift er uit en toen hij het inkeek, kostte het hem enige moeite het te begrijpen. Het werk was nog niet hervat; waarschijnlijk bevonden de meeste collega's zich nog in het restaurant. Ook Betty was er nog niet. Het schoot hem te binnen dat hij haar, nadat zij hem voor het transmutatie-gebouw had omhelsd, niet meer had gezien. Hij verlangde naar haar, had behoefte om met haar te praten, zonder dat anderen er bij waren. Het moest nu anders tussen hen zijn dan vroeger, toen zij getracht had hem over zijn moeilijkheden heen te helpen, toen zij, in de

mening dat het leven toekomst had, plannen hadden gemaakt. Het zou niet gemakkelijk voor haar zijn te begrijpen dat hij geen hulp meer nodig had, dat hij het verder alleen wel kon klaarspelen. Iedere illusie is belachelijk, mompelde hij, het rapport op de tafel gooiend. Toch voelde hij zich teleurgesteld toen zij niet terugkeerde met de anderen, die weer aan het werk gingen.

De onderbreking van de arbeid had maar enkele uren geduurd en bij het verlaten van de terreinen zag hij, dat iedereen reeds op zijn plaats teruggekeerd was. De mensen groetten hem, men wees hem elkander aan en bij de uitgang, waar arbeiders een zware machine verrolden, werd hem een ovatie gebracht. Hij beantwoordde het gejuich met een afwerende handbeweging en liep zo vlug mogelijk door. Op weg naar huis achter het stuur van zijn auto herinnerde hij zich, dat hij naar het hospitaal had moeten gaan. De hoofdingenieur, die er even vast van overtuigd moest zijn dat geen hulp meer baten zou, had er op aangedrongen dat hij zich zo vlug mogelijk onder medische behandeling zou stellen. Een misschien goed bedoelde maar kinderachtige en nutteloze poging om ijdele verwachtingen te wekken, een beroep op redeloze levensinstincten dat eigenlijk beledigend was. Alsof hij zich geen rekenschap gegeven had van hetgeen hij ging doen toen hij zich naar de Pile begaf, de consequenties van zijn daad niet had overzien en thans niet zou weten waar hij aan toe was. Hij keek

naar zijn handen die het stuurwiel vasthielden, zag de poriën in de huid, de blauwe lijnen van de aderen die dicht onder de oppervlakte lagen. Gave gezonde ongeschonden handen; uiterlijk was alles nog bij het oude. Maar over weinige dagen zou het anders zijn, zou de huid loslaten en verdwijnen alsof zij oploste in loog, zou het bloed dat door zijn aderen stroomde, van samenstelling veranderen, omdat het door de bestraling verwoeste beendermerg zijn regenererende functie verloren had. De afbraak was reeds begonnen, de eerste resultaten zouden spoedig zichtbaar worden en dan zou het in versneld tempo doorgaan, tot aan het einde. Hoe lang nog? Misschien twee, misschien nog drie weken. Men had nog niet veel medische ervaring op dit gebied; de onderzoekers experimenteerden met vernietigende krachten welker uitwerking zij nauwelijks kenden. Men had in deze wereld die koortsachtig werkte aan het uitvinden en maken van nieuwe wapenen en strijdmiddelen, maar weinig tijd om aandacht aan de mens te schenken. Het doden ging voor alles en in dit opzicht kon men vertrouwen op de Gammastralen, die met feilloze zekerheid elk levend organisme vernietigden. Het welzijn van de mens die tegen dit gevaar beschermd moest worden, was voorlopig een vraagstuk dat alleen de anderen aanging, degenen die er door bedreigd werden. Maar was het waar, stond het onomstotelijk vast, dat ieder die blootgesteld geweest was aan een sterke Gammastraling, daaraan beslist ten gronde gaan moest? Wat

was zeker, hoeveel proefondervindelijk verworven conclusies waren niet aan het wankelen gebracht en omver geworpen door toevallige ontdekkingen of door de plotseling gebleken onhoudbaarheid van als wetten aangenomen verschijnselen? Het was alleen op het gebied der exacte wetenschap dat de uitzondering, die elders de regel bevestigde, de regel omver wierp.

De handbeweging van een politieagent die hem wilde laten stoppen, deed hem begrijpen dat hij niet voldoende op het verkeer lette en langs een onveilig signaal gereden was. Als het een bekeuring werd, zou zij wel onbetaald blijven. Of niet? De kans op de uitzondering die de regel omverwierp, bleef ook in dit geval bestaan en theoretisch kon men morgen, over een uur of zelfs op dit ogenblik het reddende geneesmiddel vinden. Maar alleen theoretisch. De praktijk kende voorlopig alleen nog maar de oplossing met een grafsteen met passend opschrift. Niettemin... een stakker die het niet aan kan, zei hij, de wagen met een heftige trap op het pedaal tot stilstand brengend. Niettemin blijkt dat de hoofdingenieur geen ongelijk had met zijn kinderachtige speculatie op mijn angst.

Hij was zo vermoeid, dat hij zijn ogen nauwelijks open kon houden en in de lift staande bijna in slaap viel. Op zijn schrijftafel vond hij een grote bouquet gele theerozen. Er was een kaartje bij van Betty. Dank je, las hij. Zonder zich uit te kleden ging hij op bed liggen, ademde de geur in van de bloemen die zijn kamer vulde en keek op zijn polshorloge, dat stil

stond op kwart over negen. Dat was het tijdstip waarop hij... Die afschuwelijke stralen hadden dus zelfs het fijne uurwerk verwoest. Metaal? Onmogelijk, zoiets was nog nooit voorgekomen. Met een ruk ging hij overeind zitten, drukte het horloge tegen zijn oor en hoorde het zachte regelmatige tikken. Een nieuwe rustiger blik op de wijzerplaat bracht aan het licht dat hij zich verkeken had en dat de wijzers op kwart voor drie stonden. Hij kon niet slapen, stond op, liep naar de wastafel en keek in de spiegel. Hij trok een ooglid omlaag en bekeek de slijmhuide, die er normaal uitzag. Ook zijn tandvlees was gezond. Maar rondom de blootliggende tanden ontdekte hij een grijns, die hem deed huiveren...

- Wij behoeven niets voor elkaar te verbergen, zei dokter Stewart, die haar op zijn kamer ontvangen had, wij kunnen zijn lijden verzachten en trachten zijn laatste dagen zo dragelijk mogelijk te maken, maar verder reikt onze macht in dit geval helaas niet.

Op haar vraag of het misschien toch niet beter zou zijn als Peter geen tijd verloren liet gaan en zich dadelijk onder medische behandeling stelde, bleef de dokter het antwoord schuldig.

- Wat is beter? vroeg hij na enige tijd. Hij zal wel komen, morgen of overmorgen, of nog een dag later, tenzij er een wonder gebeurt. Maar u weet beter dan ik dat radium-actieve stralen het wonder niet veel kans laten.

Vanuit het hospitaal belde Betty Aldous het kantoor op om te zeggen, dat zij die middag niet meer op het laboratorium kwam. Op haar vraag of Peter al vertrokken was kreeg zij te horen, dat hij in de directiekamer werd gehuldigd. Zij dacht aan haar gesprek met de dokter, vond die huldiging een trieste geschiedenis en was blij dat zij er niet bij tegenwoordig behoefde te zijn. Maar Peter verdiende het en waarom zou men niet proberen zijn laatste dagen dragelijk te maken? Waarschijnlijk zou hij alles bespottelijk vinden, maar niettemin moesten zij trachten iets voor hem te doen. In een bloemenwinkel kocht zij een bouquet rozen en terwijl de bloemen werden ingepakt, bekeek zij de grafkransen die aan de muur hingen. Zij had er al een uitgezocht toen het met een schok tot haar doordrong, dat zij door dit te doen op de gebeurtenissen vooruitliep en haar hoop als zelfbedrog ontmaskerde.

Gedurende de rest van de dag betrapte zij er zichzelf herhaaldelijk op dat zij zich met hem bezig hield. Het plan om enige collega's op te bellen en hen voor te stellen Peter gezamenlijk een cadeau te geven als blijk van dankbaarheid, verwierp zij weer. Onder deze omstandigheden was zoiets onmogelijk. Later kwam zij er weer op terug en vroeg zich af of het aanbieden van een passend geschenk, zoals een horloge of een ander voorwerp voor langdurig gebruik, juist niet goed was om zijn hoop op behoud aan te wakkeren. Waarschijnlijk zou het gelukken hem aan het twijfelen te

brenge, als de collega's op een dergelijke onopzettelijke manier lieten blijken, dat zij hem nog niet verloren achtten. Peter was een eenzelvig mens zonder vrienden en buiten het laboratorium had hij eigenlijk alleen maar met haar omgegaan. En hoe vreemd, hoeveel stroever en drukkender dan met andere vrienden, was deze omgang met hem geweest. Hij had haar van zijn moeilijkheden verteld, van zijn zorgen die soms belachelijk schenen en maar zelden had hij er blijk van gegeven, dat hij voor iets anders belangstelling koesterde dan voor zijn werk en zijn plannen. Nooit had zij vermoed dat hij in staat geweest zou zijn zich roekeloos en met volkomen wegcijfering van zichzelf in een daad te storten.

Zij was niet verwonderd toen hij haar tegen het vallen van de avond opbelde en vroeg of zij bij hem wilde komen. Spontaan willigde zij zijn verzoek in, maar zodra zij de telefoon had neergelegd had zij er spijt van. Ik ben er niet tegen opgewassen, dacht zij, wist ik maar iemand anders die gaan kon. Met tegenzin en van de somberste vermoedens vervuld, ging zij naar hem toe, doch nauwelijks had zij hem gezien en zijn stem gehoord, of zij begreep met een gewaarwording van verlichting, dat hij minder neerslachtig was dan zij had verwacht. Hij had alle lampen aangestoken en de tafel was bedekt met papieren, waarmede hij zich blijkbaar tot aan haar komst had bezig gehouden. Hij bedankte haar voor de bloemen, zei dat hij een weinig orde op zijn zaken had gesteld

en een telegram aan de regering gezonden had met het verzoek om zijn broer, die in Engeland bij de Poolse troepen diende, over te laten komen.

- Zover zijn we dus klaar, besloot hij.

Deze woorden en de opgewekte toon waarop hij ze uitsprak, waren met elkaar in tegenspraak. Deze manier van spreken bleek echter kenmerkend te zijn voor zijn houding, die iets geforceerds en tweeslachtigs had, dat haar eerst was ontgaan. Zij moest maar doen alsof zij niets merkte, zijn houding niet doorzag en deze luchthartigheid vanzelfsprekend vond. Dit afschuwelijke spel moest dan maar gespeeld worden zolang zij het volhield.

Nadat hij de papieren van de tafel genomen had, zei hij dat hij dorst had. Zij schrok toen hij haar een glas wijn aanbood en zonder haar antwoord te hebben af gewacht, de deur van het kastje met flessen en glazen opende. Waarop, in 's hemelsnaam, zouden zij moeten klinken? Gespannen bleef zij er naar kijken hoe hij alles gereed zette en zij verwonderde zich over het gemak en de vaardigheid waarmee hij alles deed. Nog nooit had zij hem zo flink en doelbewust gezien.

Het spel, dat zij met zoveel moeite speelde, kwam spoediger dan zij verwacht had tot een einde, toen hij met opgeheven glas op haar gezondheid klonk en haar de woorden in de mond bleven steken.

- Jij hoeft niets te zeggen, zei hij glimlachend, ik begrijp dat het niet gemakkelijk voor je is. Het

huichelen ligt je niet. Ik kan het alleen maar waarderen, dat je niet mee kunt doen met de anderen, die mij proberen wijs te maken dat ik nog een kans heb. Maar ik weet hoe het er met mij voorstaat, de hele middag heb ik er over nagedacht en ik denk dat ik het nu wel aan kan. Het valt niet mee, het is waarachtig geen kleinigheid, Betty.

- Ik bewonder je, fluisterde zij, zoiets rustig te aanvaarden, het is bijna bovenmenselijk. Het waren de eerste eerlijk gemeende woorden die zij sprak, maar zij had er onmiddellijk spijt van toen zij zijn veranderde uitdrukking zag. Hij zegt het, maar hij meent het niet, ging het door haar hoofd, hij tracht mij om de tuin te leiden, probeert in de verwachting dat ik mij verraden zal.

Een ogenblik later, toen zij hem hoorde zeggen dat hij het gedaan had omdat hij toevallig de enige geweest was die had ingezien dat hij toch verloren zou zijn als niemand ingreep, twijfelde zij weer. Iemand die nog hoopte en zichzelf iets trachtte wijs te maken, kon zo koel en zelfbewust niet spreken. Het onbehaaglijke gevoel van argwaan en onzekerheid week echter niet, zij bleef voorzichtig en sprak bedachtzaam, alsof zij tegenover een rechter stond en elk woord haar noodlottig worden kon. Haar aanwezigheid hier verloor op deze manier alle zin, zij kon niets voor hem zijn en eerder scheen het dat zij het was die geholpen moest worden. Zij herademde toen het gesprek een wending nam en hij haar iets vertelde van zijn vader,

wiens portret aan de wand hing. De ontspanning duurde echter maar kort. Hun gedachten schenen zich voortdurend te wentelen rond een punt dat zij beiden vermijden wilden, maar waar zij ondanks zichzelf telkens weer naar toe werden gedrukt. Het was eigenlijk ook onmogelijk, dat in zijn tegenwoordigheid over iets anders dan over dat ene werd gesproken. Hij vertelde haar iets van Polen en zij zag met sneeuw bedekte kerkhoven; hij sprak over zijn werk als leraar en het was haar alsof iemand een lijkrede hield en de overledene prees. En luisterend naar zijn stem, verstond zij steeds minder van hetgeen hij zei, voelde zij het toenemen van de spanning die haar borst bekleemde en haar keel dichtdrukte. Zij wist dat deze benauwenis niet meer zou wijken, dat er iets zou moeten gebeuren om deze spanning te breken, een eind aan deze nachtmerrie te maken. Zij wilde opspringen en de kamer uitlopen, maar zij durfde niet en bleef als verstijfd op haar plaats zitten; zij had zijn hand willen grijpen om deze te strelen, maar zij kon zich niet bewegen; zij wilde gaan spreken over een kristallen vaas die op het kastje stond, over het weer of over de nieuwe filters welke Harris had laten maken, maar zij zweeg, omdat zij zich volkomen onmachtig voelde iets te doen. De tranen kwamen vanzelf voordat zij wist dat zij huilde, maar zij braken de spanning niet en zij had zichzelf kunnen slaan of knijpen, als zij de moed gevonden zou hebben om zich te bewegen. Pas toen hij haar gekust en een malle

meid genoemd had, was zij in staat hem aan te kijken en te glimlachen.

- Ik ben je zo dankbaar, stamelde zij. Zij wist dat het dwaas en onecht klonk, maar zij vond geen andere woorden.

Zijn voorstel om haar naar huis te brengen wees zij af en zij voelde zich opgelucht toen zij op straat liep en weer alleen was. De Peter die zij vanavond gezien had was een ander dan de schuchtere in zichzelf gekeerde en vaak hulpbehoevende man, die zij al die maanden had meegemaakt. Die andere Peter had zij kunnen waarderen als een ijverig en kundig man, een miskende wiens verdienste werd onderschat, een eenzame die zich moeilijk bij anderen aansloot, een stakker eigenlijk, met wie zij medelijden had. Maar deze Peter was haar meerdere, een onafhankelijke kerel, die zelfbewust en rustig de dood tegemoet ging en die haar hulp en medelijden niet nodig bleek te hebben. Deze nieuwe Peter bewonderde zij, en misschien was het meer dan bewondering... Hij had haar gekust, maar rustig en zonder hartstocht, zoals de vader het kind kust dat hij troosten of kalmeren wil. Niets anders had hij gezegd dan malle meid en ook uit de manier waarop hij haar herhaaldelijk had aangekeken, had zij niet kunnen afleiden of hij verliefd op haar was. Wel had hij op een bijzondere manier, doordringender of aandachtiger dan vroeger gekeken, maar het was begrijpelijk dat de man die weet dat hij spoedig sterven gaat, zijn vrienden op

een bijzondere manier aankijkt. Het afscheid verandert de blik der mensen. Vroeger had hij haar reeds laten blijken dat zij hem niet onverschillig liet en toen was het haar niet moeilijk gevallen zijn zwakke pogingen tot toenadering te negeren. Toen, omdat zij gelijke kansen hadden en gelijkwaardige partners waren, had zij het recht gehad dit te doen. Nu was het echter anders. Zij wist niet of zij verliefd op hem was en dit was ook niet belangrijk, omdat haar gevoelens bij het bepalen van haar houding tegenover hem nauwelijks een rol speelden. Niettemin wist zij niet of zij van hem hield. Het was alles troebel en verward, de eenvoudigste gevoelens schenen gecompliceerd te worden, verwrongen onder de druk van het onvermijdelijke, verziekt door de gedachte aan de dood. Zij had het vanavond niet gemakkelijk gehad, maar hoeveel afschuwelijker zou de toestand geworden zijn, als hij haar ook nog zijn liefde verklaard had. Niet onmogelijk dat zijn alles overheersend besef dat hij geen toekomst had, hem hiervan had weerhouden. Maar dit kon veranderen en door een nieuwe opflikkering van hoop zou hij ertoe gebracht kunnen worden de woorden te spreken, waarop zij het antwoord schuldig zou moeten blijven. Het zou niet meer mogelijk zijn zoals vroeger met een grapje te ontglippen, het was haar zelfs niet meer geoorloofd te zwijgen en als hij er werkelijk toe kwam een ernstig bedoeld voorstel te doen, zou zij hem op dezelfde manier moeten antwoorden. Maar hoe? Door hem af te

wijzen en hem op het laatste ogenblik nog teleur te stellen of door toe te geven en hem met nieuwe banden te binden aan het leven, dat hij moest loslaten? Zij wist het niet. Wat moet ik doen? vroeg zij zich af. En ik, ikzelf dan?

Gedurende de eerste dagen onderging Peter's lichamelijke toestand niet veel verandering en waarschijnlijk zou hij weinig aandacht geschonken hebben aan zijn vermoeidheid en lusteloosheid, als hij de oorzaak daarvan niet zou hebben gekend. Het was zeker geen verbeelding dat zijn apathie steeds toenam en dat alle belangstelling, zowel voor zichzelf als voor zijn omgeving, bij het uur taande. De kranten met zijn portret, zijn levensbeschrijving en het verslag van zijn daad, die hij in het begin herhaaldelijk en met aandacht gelezen had, lagen nu op de grond in een hoek van zijn kamer, samen met de brieven en telegrammen welke hij ontvangen had. De bloemen, met uitzondering van Betty's rozen, had hij weg laten nemen. Hij wilde niets meer zien dat hem aan het gebeurde herinnerde. Zijn naaste toekomst was het enige waarin hij nog belang stelde, waarvan hij zich overdag een voorstelling trachtte te maken en waarvan hij 's nachts droomde. Zijn gedachten waren niet meer op het leven gericht, hij hield zich alleen bezig met zijn dood, vroeg zich af hoe het sterven zou zijn en hierin verdiepte hij zich soms met zoveel overgaaf, dat hij lichamelijk de benauwenis van het einde onderging en in een

toestand van beklemmende verdooving geraakte, waaruit hij zich alleen ten koste van een zijn krachten schier te boven gaande inspanning bevrijden kon. Om deze nachtmerrie, die bij vol bewustzijn optrad te ontgaan, vluchtte hij de straat op, ging achter het stuur van zijn auto zitten en reed in razende vaart langs de wegen. De doodsangst, die hij op deze wijze trachtte te ontvluchten, ontmoette hij in een andere vorm achter het stuurrad, toen voor de eerste maal de gedachte bij hem opkwam er zelf een eind aan te maken, door met een honderd mijls vaart tegen een boom te rijden of zich in een afgrond te storten. Dit verlangen werd soms zo sterk, dat het hem de macht over zijn stuur ontnam en hij genoodzaakt was de wagen tot staan te brengen. Na op zijn laatste tocht nauwelijks aan een botsing op de open weg ontsnapt te zijn, had hij de auto niet meer uit de garage gehaald, omdat hij ervan overtuigd was dat hij van een volgende rit niet meer terug zou keren. Van nu af bleef hij in bed liggen, liet zich het weinige voedsel dat hij gebruikte door een negerbediende brengen en bracht zijn uren in een sluimertoestand tussen waken en slapen door. Bezoekers kregen geen toegang en toen het bellen van de telefoon hem hinderde, sneed hij de draden door. Zo was zijn afzondering van de vijandige wereld, waarmede hij niets meer te maken had, bijna volkomen. Als hij aan de mensen dacht kwam er een gevoel van onbestemde haat bij hem op, een wrevel die hij op enkele vijanden trachtte te

richten, maar die iedereen gold, zijn weinige vrienden niet uitgezonderd. Zelfs aan Betty dacht hij met bitterheid en hij nam zich voor haar te zeggen, dat hij haar uit medelijden gespeeld spelletje van het eerste ogenblik af doorzien had.

Toen het hem, nadat hij er met veel moeite in geslaagd was het bed te verlaten, niet meer gelukte het toilet te bereiken en hij, in een poging om zich staande te houden, de porceleinen wasbak gegrepen en van de consolles getrokken had, begreep hij dat het zo niet langer ging en dat het ogenblik van overgaaf aangebroken was. Nog diezelfde middag kwam de ambulance en werd hij naar het ziekenhuis gebracht. Het hersteld contact met de wereld veroorzaakte een verandering in zijn toestand. Ofschoon hij de vriendelijkheid der doktoren en verpleegsters doorzag en begreep hoe weinig er van hun toewijding moest overblijven als hij de beroepsroutine in mindering bracht, liet hij zich hun goede zorgen welgevallen en onderging zelfs een gewaarwording van behagelijkheid toen hij in de kleine met zonlicht gevulde ziekenhuiskamer lag. In dit bed zal het dus gebeuren, dacht hij, maar deze gedachte had niets bitters, zelfs niets beangstigends meer. Zolang hij nog thuis was, zich op eigen gebied in zijn kamer bevond, had hij, al was het dan maar voor een uiterst klein deel, zijn eigen lot nog in handen gehad. Thans echter had hij afstand gedaan van het eigene, van het weinige dat hem nog aan het leven bond. Zijn komst in dit ziekenhuis was

een capitulatie, een erkenning van het feit dat hij niet meer bij machte was voor zichzelf te zorgen. Toen hij met dokter Stewart sprak, was hij rustiger dan hij sedert die fatale dag geweest was en hoewel zijn achterdocht nog niet geheel verdwenen was, twijfelde hij minder aan de oprechte bedoelingen van zijn verzorgers, dan op het ogenblik toen hij binnen was gebracht. Hij had zelfs enig medelijden met het onmachtige doktertje, dat begrijpen moest dat zijn moeite om hem gerust te stellen verspild was.

- Wat zijn we toch voor arme duivels, zei hij toen Stewart hem, nadat hij gesproken had met een glimlach van verontschuldiging aankeek.

- Ik zal jullie proberen te helpen, zei hij toen er geen antwoord kwam. Geef mij papier en potlood dan zal ik, tenminste zolang ik er nog toe in staat ben, zo nauwkeurig mogelijk opschrijven wat mijn gewaarwordingen zijn. Misschien heeft het enig nut. Er bestaat immers nog vrijwel geen medische ervaring op dit gebied?

Toen Stewart heengegaan was, voelde hij zich bijna blij met zijn vondst, die eigenlijk weinig minder dan een overwinning op de dood, althans op zijn vrees daarvoor betekende. Hij was nu niet meer bang. Van een weerloos slachtoffer dat alleen maar passief had te ondergaan, was hij thans iemand geworden met een bijzondere taak, de uitvoerder van een opdracht die, buiten hem, geen sterveling ter wereld kon volbrengen. Zijn sterven had betekenis gekregen.

Hij sliep beter dan de vorige nachten en toen Betty hem 's middags kwam bezoeken, vond zij een volkomen rustige Peter. Hij vertelde haar van zijn afspraak met dokter Stewart en liet haar zijn eerste aantekeningen lezen. Toen zij klaar was, overhandigde hij haar een van een blocnote afgescheurd vel papier, waarop een paar regels potloodschrift stonden, die zij met een stijgend gevoel van onbehagen en beklemming las:

Ik dacht dat ik geen belangstelling meer had voor het leven en dat ik volkomen met alles had afgedaan. Dit blijkt niet helemaal juist te zijn. Reeds het feit dat ik schrijf, weerlegt deze veronderstelling. Er zijn nog verschillende vragen die mij bezig houden, maar op de belangrijkste kun jij alleen mij antwoord geven. Betty, heb je een beetje van mij gehouden of ben je alleen maar vriendelijk voor mij geweest omdat je medelijden met mij had?

In een wanhopige poging om haar gedachten te ordenen, na te gaan wat zij hem antwoorden moest op deze vraag, die dan toch nog en op zo onverwachte wijze gekomen was, hield zij haar ogen op het papier gericht. Inplaats van het antwoord te formuleren, een keus te doen tussen een bevestiging of een ontkenning op deze halve liefdesverklaring, vocht zij alleen maar tegen haar angst die haar belette hem aan te kijken.

Ik had het niet moeten doen, niet moeten komen, dacht zij. Hij was zo rustig! En opeens, zonder zich verder te bezinnen op een antwoord dat, hoe het ook luidde, verkeerd moest zijn, greep zij zijn koude hand, boog zich tot hem over en drukte een kus op zijn voorhoofd. Nu zij begreep dat zij hem liefhad, dat zij altijd reeds van deze dappere toebereiding moest hebben gehouden, drong ook het besef tot haar door, dat het thans te laat voor een bekentenis was. En op hetzelfde ogenblik vond zij de reddende leugen en bekende zij, uiterst voorzichtig en met een goed gespeeld vertoon van schaamte, om maar in 's hemelsnaam te voorkomen dat hij aan haar woorden zou gaan twijfelen, dat zij tot liefde voor een man niet in staat was, dat zij een vrouw was die nooit zou trouwen, omdat zij het natuurlijke verlangen naar de andere sekse miste.

- Ik hoop dat je het begrijpen kunt, zei ze zijn hand drukkend. Mensen die anders zijn verstaan deze dingen zo moeilijk, maar jij, de beste vriend die ik heb, zult mij zeker begrijpen.

Hij knikte en streek haar hand.

- Arme duivels zijn we, fluisterde hij.

Omdat hij het verzocht had, kwam zij hem iedere avond bezoeken. Elke visite was voor haar een nieuwe marteling, niet alleen omdat zijn lichamelijk verval steeds duidelijker aan de dag trad, maar ook omdat zij bang was dat zij zich verraden en hij haar bedrog doorzien zou. Zo ver dreef zij haar pogingen om hem te doen blijven geloven dat zij lesbisch zou zijn door,

dat zij elke keer een kleinigheid aan haar uiterlijk veranderde en zich gaandeweg een meer mannelijk uiterlijk gaf. Hij kwam niet meer op het onderwerp terug, behalve een keer, toen hij zei, dat zij heel goede vrienden en wellicht een uitstekend wetenschappelijk team geworden zouden zijn, als hij zou zijn blijven leven.

De met dokter Stewart gemaakte afspraak kwam hij nauwgezet na en zelfs toen zijn handen verbonden waren en hij het potlood nog maar nauwelijks kon vasthouden, zette hij het maken van aantekeningen nog voort. Wat hij mede te delen had was echter voor de artsen nog maar van gering belang, niet alleen omdat hij zichzelf telkens herhaalde, maar ook omdat zijn geestelijk verval gepaard ging met het verlies van objectiverend vermogen en met een stijgend gevoel van welbehagen, dat hem steeds dichterbij de grens van een extatisch delirium bracht. Hij lag de gehele dag te dromen en glimlachte zonder iets te zeggen, als iemand aan zijn bed kwam. Zijn zintuigelijke vermogens namen snel af, zijn bloed werd slechter en elk nieuw onderzoek bracht een toenemende vermindering van het aantal witte bloedlichaampjes aan het licht. Toen zijn ogen verbonden moesten worden omdat het oogwit vervloede, was de aftakeling zover gevorderd, dat de artsen elk ogenblik het einde verwachtten. Zijn gehoor bleek het minst geleden te hebben en ofschoon hij vaak wartaal sprak, gebeurde het soms dat hij een redelijk antwoord op vragen gaf.

- Toestand draaglijk, weinig pijn, uitgeput maar niet bang, fluisterde hij als dokter Stewart kwam informeren.

Hij bewoog zich bijna niet meer, maar nog eenmaal richtte hij zich op en gelukte het hem overeind te gaan zitten. Dat gebeurde toen zijn broer, die uit Engeland overgekomen was, aan zijn bed verscheen. Het duurde enige tijd voordat het tot hem doordrong dat de man die hij niet zien, maar wiens stem hij horen kon, Alexander was. Toen hij het begreep, glimlachte hij, begonnen zijn lippen te bewegen en gelukte het hem na enige vruchteloze pogingen de naam van zijn broer uit te spreken.

- Jou, jou heb ik nog willen zien, fluisterde hij.

Bij zijn bezittingen vond men een aan Betty gericht briefje. Het vel papier droeg slechts enkele, moeizaam en in nauwelijks leesbare letters geschreven woorden: Dank Betty, voor je lieve leugen.

Colporteur

Colporteur

Arthur bleef staan, zette zijn koffer op het trottoir en keek de lange straat af. Hij stond voor het laatste huis, het enige waar hij nog niet had aangebeld om te vragen of men een stofzuiger nodig had. Het gebouw onderscheidde zich van alle andere in de omgeving door afmeting en architectuur, het was groter ofschoon het blijkbaar door slechts één gezin bewoond werd, het lag een eind van de openbare weg af en ging gedeeltelijk schuil achter bomen en struikgewas. De gevel met zandstenen pilasters had het ongenaakbare van een burght, de ramen met kleine ruitjes geflankeerd door zware openstaande luiken, schenen er op gemaakt om de bewoners gelegenheid te geven naar buiten te kijken, zonder dat zij konden worden gezien. Zo sterk was de indruk van hooghartige geslotenheid, die zowel het gebouw als de donkere dicht begroeide en door een hek omgeven tuin op hem maakten, dat Arthur zich afvroeg of hij het wagen zou hier aan te bellen. Het was zo goed als zeker, dat hij op de stoep zou worden afgewezen, dat inplaats van de deur alleen maar een

klein gevangenisluikje zou worden geopend, juist groot genoeg om hem een blik te gunnen op een vierkant stukje wit gezicht met de helft van een neus en een mond, die de twee woorden zou zeggen waarmede hij die dag reeds zo vaak was afgescheept. In heel de lange straat die hij gedurende de laatste dagen huis aan huis bewerkt had, bleek iedereen voorzien te zijn van een stofzuiger en het zou een wonder zijn als juist de bewoner van dit grote huis een uitzondering maakte en het hem gelukken zou hier iets te verkopen. Gedurende de paar weken dat hij dit werk deed had hij geleerd, dat het moeilijker wordt een bewoner te spreken te krijgen naarmate het huis groter is, dat welstand en deftigheid de deuren dikker en de sloten solider maken en dat door hen die iets te verliezen hebben een colporteur gelijkgesteld wordt met inbrekers, bedelaars en andere langs de boorden der samenleving sluipende individuen. Het was dan ook een verrassing toen hij, nadat hij zijn aarzeling overwonnen en aangebeld had, de deur open zag gaan. Een vriendelijk dienstmeisje met wapperende wimpers boven een paar grote donkere ogen en een kittig kuiltje aan weerszijden van de rode lippen, verzocht hem binnen te komen en deed achter hem de zware deur geluidloos dicht. Hij stond in een ruime hal met antieke meubelen, welker wanden bedekt waren met tapijten, waartegen oude zwaarden, hellebaarden en haakbussen hingen. Het meisje opende een deur onder een blankgeschuurde helm en

liet hem in een aan de straatzijde gelegen vertrek, met de mededeling dat zij mijnheer waarschuwen zou. De kamer was lang en zo smal, dat Arthur vanaf de plaats waar hij zat gemakkelijk de details onderscheiden kon van een gekleurde ets, die aan de wand tegenover hem hing. Voor een landelijke herberg met een verzakt en dik bemost dak, zaten drie edelen, wier paarden bij een terzijde staande pomp door een jongen op blote voeten werden gedrenkt. Uit de donkere deuopening kwam een dikke kaalhoofdige waard in wambuis en kuitbroek, die een kruik en tinnen bekers droeg. Op de hoek van het huis, aan een gekrulde stang waarop een zwarte vogel zat, hing een uithangbord met de afbeelding van een zwaan. Het plaatje had een rustig landelijke sfeer, het weerspiegelde de geest van een tijd, die geen op provisiebasis werkende colporteurs noch het gehuil van stofzuigermotoren had gekend. Arthur ging gemakkelijker in de ruime stoel zitten, legde zijn hoofd tegen de hoge gepolsterde leuning en zuchtte. Hij voelde zich afgemat, zijn keel was droog van het vele praten en hij besloot geen verdere pogingen meer te doen en naar huis te gaan, als het hem ook hier niet gelukken mocht een stofzuiger te verkopen. Na een poosje te hebben gedommeld, begon hij te bladeren in een op de tafel liggend tijdschrift, waarin een artikel stond over de burgeroorlog in China, met een paar afschuwelijke foto's van terechtstellingen. Opeens kreeg hij de indruk, dat hij niet meer alleen in de kamer was. Hij keek

op en ontdekte een oudere heer met bakkebaarden, die hem glimlachend aankeek en een geruststellende handbeweging maakte, toen hij zag dat hij wilde opstaan.

- Leest u maar kalm dat artikel uit, zei hij, het is heel leerzaam. Wij hebben toch nog wel even tijd, voordat het zover is dat u uw stofzuiger kunt demonstreren. Ik hoop, vervolgde hij, dat die machine van u beter zal zijn dan de andere, die wij hier tot nu toe te zien hebben gekregen.

Arthur, wiens hoop herleefde nu hij begreep dat er werkelijk een kans was hier iets te verkopen, wilde aan zijn reeds zo vaak afgedraaide les beginnen en een opsomming geven van de bijzondere eigenschappen van zijn stofzuiger, maar hij werd in de rede gevallen met de mededeling, dat dit nog wel even wachten kon.

- Leest u maar eerst eens dat artikel. U kunt best een beetje algemene ontwikkeling gebruiken.

Misschien heeft die man wel gelijk, dacht hij, maar ik ben hier toch alleen maar gekomen om iets te verdienen. En waarom zou ik dat verschrikkelijke verhaal lezen? Niettemin trachtte hij te doen wat hem gezegd was, maar reeds na de eerste zinnen bleek, dat zijn ogen over de regels gingen zonder dat het tot hem doordrong wat hij las. Toen hij het eindelijk waagde zijn blik van het blad af te wenden, bleek de man met de bakkebaarden verdwenen te zijn. Hij gevoelde zich opgelucht en sloeg het tijdschrift dicht met het voornemen er geen blik meer in te werpen. Opnieuw sloot

hij de ogen en luisterde naar het zachte trage tikken van een klok, die zich waarschijnlijk bevond achter de wand, waartegen hij zat. Het begon donker te worden en in de van het venster verwijderde hoeken der lange kamer, waren de omtrekken der meubelen al niet meer duidelijk te onderscheiden. Het moest al laat zijn. Opdat hij tenminste gereed zou zijn als men hem kwam roepen en dadelijk met de demonstratie zou kunnen beginnen, maakte Arthur zijn koffer open, nam de stofzuiger er uit en monteerde de hulpstukken. Het was een routine-werkje dat maar weinig tijd vroeg, maar dat hij ditmaal met bijzondere zorg uitvoerde. Nog voordat hij hiermede gereed was, was het geheel donker geworden en hij vroeg zich af of hij het licht maar niet zou aandraaien, toen het dienstmeisje binnen kwam en een kandelaar met een brandende kaars op de tafel zette.

- Meneer is aanstonds zo ver, zei ze en liet hem toen weer alleen.

Om hem heen bleef het stil, de tijd verstreek en niets anders hoorde hij dan het tikken van de klok achter de wand. Hij vond dat men hem wel lang liet wachten en begon, voor zover het zwakke licht van de kaars hem dit toeliet, door het lange vertrek op en neer te lopen. Het verwijderde gerinkel van borden herinnerde hem er aan, dat het etenstijd moest zijn en dat zijn hospita nu op hem zat te wachten. Zij zou kwaad zijn en hem een bord met koud geworden eten voorzetten als hij weer te laat kwam. Hij vond het

onaangenaam, maar de aard van zijn werk liet nu eenmaal niet toe dat hij altijd precies op tijd kwam. Het is eigenlijk een hondenbaan, dacht hij, maar dat zal zij toch nooit begrijpen.

De kaars was al voor de helft opgebrand, toen de deur open ging en een in livrei geklede bediende met korte fluwelen broek en witte kousen, hem verzocht mee te gaan.

- Houdt u dat werktuig maar een beetje verborgen, zei hij, toen hij zag dat Arthur de stofzuiger opnam. Mevrouw is op dergelijke dingen niet bijzonder gesteld.

De bediende die onhoorbaar en met trage glijdende bewegingen liep, alsof hij zweefde, ging hem voor naar het einde van de gang, waar zich achter twee geopende vleugeldeuren een grote, door kaarsen verlichte kamer bevond. In het midden stond een lange gedekte tafel, met twee veel-armige candelabers en daartussen een zilveren schaal met fruit. Aan het ene einde van deze tafel zat de heer met de bakkebaarden, aan het andere eind een oude dame met een hoog zilverwit kapsel, die toen hij binnen kwam een face-a-main opnam en hem kritisch bekeek.

- Mevrouw wenst u ook even van achteren te bekijken. Wees zo goed u even om te draaien, zei de heer vriendelijk.

- Dank u, hoorde hij de dame zeggen. Baptiste, er kan opgedaan worden, vervolgde zij tot de bediende, die bij de deur stond.

Arthur mocht gaan zitten op een stoel, die tegen de wand stond ongeveer ter hoogte van het middel der tafel, zodat het echtpaar hem goed kon zien. De soep werd opgediend en terwijl de dame en de heer zwijgend aten, vroeg hij zich af wanneer hij met zijn demonstratie zou kunnen beginnen. Hij vond het vreemd dat men in een huis waar een stofzuiger nodig was, geen electrisch licht maar kaarsen brandde. Zolang er gegeten werd, stonden twee bedienden roerloos achter de stoelen van hun meesters en zij kwamen pas in beweging om de borden weg te nemen of nieuwe spijzen aan te dragen, als de dame daartoe het sein had gegeven door even haar face-a-main in de hoogte te houden. Toen een dampende kruidig geurende schotel met vlees werd binnengebracht, werd Arthur's eetlust zo sterk geprikkeld, dat zijn mond zich vulde met speeksel en hij zijn ogen sloot om de etenden niet langer te zien.

- Gewoonlijk eten wij vroeger, hoorde hij de heer zeggen, maar u hebt ons een beetje opgehouden.

Arthur knikte zwijgend en daarna bleef het weer stil, totdat de pudding, een luchtige witte massa met rose en zacht groene vruchten, werd opgediend.

- Blanc manger is de lievelingspudding van mijn man, verklaarde de dame. Neem nog wat roomsaus, mijn beste, vervolgde zij, hem een zilveren kom toeschuivend.

De man gaf Arthur een knipoogje van verstandhouding, alsof zij zich beiden er heimelijk in verheug-

den het voorwerp te zijn van de goede zorgen van zijn vrouw. Toen de koffie was ingeschonken, nam hij een sigaar uit een kistje dat een der bedienden hem voorhield, schoof zijn stoel een weinig achteruit, zodat hij gemakkelijk zijn benen kon uitstrekken en keek Arthur aan.

- Zo, nu kunnen wij eens rustig met elkander praten, zei hij op een gemoedelijke tevreden toon. Hebt u dat artikel over die terechtstellingen geheel gelezen?

Deze onverwachte vraag bracht Arthur een weinig in ongelegenheid en hij antwoordde aarzelend, dat hij het alleen maar had ingekeken, omdat het, nadat hij de stofzuiger had uitgepakt, te donker geworden was.

- Juist, hernam de heer en blies voorzichtig een dun straaltje rook uit. Maar de dame schudde afkeurend het hoofd, keek hem door haar face-a-main aan en zei, dat zij de indruk had, dat dit antwoord niet in overeenstemming met de waarheid was.

- Natuurlijk is het dat niet, antwoordde de heer. Maar daarover behoef je je toch niet te verbazen, lieve?

- Ik verbaas mij altijd weer, als mijn vertrouwen in de mensen wordt geschokt. Het maakt mij verdrietig.

- Je bent veel te gevoelig; neem nog wat koffie.

- Meneer maakt een niet geheel onbetrouwbare indruk, hernam zij, 't kopje naar haar mond brengend.

De heer glimlachte medelijdend.

- Meneer tracht er betrouwbaar uit te zien, zich voor te doen als een heer. Het werk dat hij doet maakt dit noodzakelijk, want wie zou de deur openen en hem toestaan binnen te komen, als zijn werkelijke staat aan zijn uiterlijk zichtbaar zou zijn. Het is immers alles schijn, nietwaar meneer?

Arthur gaf het toe, niet alleen omdat hij bang was dat hij niets verkopen zou als hij zijn gastheer tegensprak, maar ook omdat hij wist dat deze gelijk had. Hij was geen echte heer en elke ochtend opnieuw kostte het hem de grootste moeite zich een toonbaar uiterlijk te geven met zijn oude afgedragen plunje.

- Weet je, mijn beste, ik heb je zoëven toen meneer binnen kwam de gelegenheid gegeven hem goed te bekijken. Deze kans blijkt je niet behoorlijk te hebben benut. Als je het wel gedaan had, zou je hebben gezien, dat zijn broekspijpen aan de onderkant afgesleten en rafelig zijn, dat het overhemd lang niet fris meer is, dat hij zijn boordje heeft omgekeerd en dat zijn das glimt van het vet. Meneer is geen heer maar een colporteur, iemand die in zijn levensonderhoud tracht te voorzien door leugens te vertellen en de mensen te misleiden. Nietwaar meneer?

- Neen neen, u hoeft niet te trachten u te verontschuldigen, ik weet dat u tot die ongelukkigen behoort, die al het mogelijke doen om buiten de gevangenis te blijven en die daardoor juist onvermijdelijk met de strafrechter in aanraking moeten komen. Maar laat ons over deze afschuwelijke dingen zwijgen, viel

hij zichzelf in de rede, mevrouw is overgevoelig, een idealiste die onder de slechtheid dezer wereld lijdt. Ik geloof dat u er nu maar toe over moet gaan uw stofzuiger te demonstreren. Wees echter zo goed er niets bij te vertellen, want wij zouden u niet geloven.

Terwijl hij sprak had de heer een paar maal naar zijn vrouw gekeken, waarschijnlijk om na te gaan of zijn woorden haar niet te zeer aangrepen. Toen hij plotseling van onderwerp veranderde, bleek het echter reeds te laat te zijn en zag Arthur aan het nerveuze rekken van haar mondhoecken en neusvleugels, dat de dame op het punt stond in tranen uit te barsten. Haar gelaat met het dikke knopneusje en de anus-ronde mond, scheen te klein voor het hoge kapsel, dat op haar hoofd stond als een mijter en heftig bewogen werd door de zenuwschokken, welke zij trachtte te onderdrukken. Ofschoon Arthur de oorzaak van haar verdriet niet kende, voelde hij toch wel medelijden met haar, omdat hij begreep dat een mens dat zozeer op een hond leek, alle aanleiding had om te huilen.

- Het pleit niet in uw voordeel, dat u onze welwillendheid op deze manier meent te moeten belonen, zei de heer. Hij stond op, schonk uit een kristallen caraffe een glas vol water en overhandigde dit zijn vrouw, terwijl hij teder haar arm streelde, met zoveel voorzichtigheid, alsof deze van schuim gemaakt was.

- Het is niets, lieve, troostte hij haar. Je kwelt je nodeloos door je te zeer in anderen te verdiepen. Deze mensen, die van roggebrood en bonen leven, die nooit

een goed boek onder ogen krijgen en zelden of nooit een kerk bezoeken, zijn te bot om zelfs ook maar iets te voelen van hun eigen erbarmelijkheid, die jou doet lijden. Beseft dan een hond dat hij een hond is?

- Maar ik zie het toch, lieve, snikte de dame. Is het niet ontzettend als je in dergelijke schoenen moet lopen? En kijk eens hoe lelijk die dingen op mijn Bochara staan! Dit had je mij toch in ieder geval kunnen besparen.

- Inderdaad, het spijt me, maar het is mij ontgaan.

De heer richtte zich op en bleef peinzend naar de versleten schoenen van de colporteur staren. Arthur schaamde zich, trachtte zijn voeten onder de stoel te verbergen, maar zag het nutteloze in van deze poging, die te laat kwam. De heer gaf hem een wenk, die hij echter niet begreep. Wenste hij dat hij de kamer zou verlaten of verlangde hij misschien dat hij zijn lelijke schoenen zou uittrekken? Het een noch het ander was mogelijk. Als hij de kamer verliet, zou de demonstratie niet kunnen doorgaan en als hij zijn schoenen uittrok, zouden zijn bont gestopte sokken, waar hielen en tenen doorheen staken, te zien komen. Hij kreeg het benauwd en bleef stil zitten, zijn gastheer vragend aankijkend. Gelukkig had mevrouw zich spoedig zo hersteld, dat het waarschijnlijk niet meer onwelvoeglijk zou worden geacht als hij nu met zijn demonstratie begon. Hij ontrolde dus het snoer en vroeg waar hij het stopcontact kon vinden.

- Is dat zo'n instrument om elektrische stroom af

te tappen? vroeg de heer. Dergelijke dingen zult u in dit huis tevergeefs zoeken, omdat wij geen electriciteit gebruiken.

- Maar zonder stroom kan de motor toch niet draaien?

- U zoudt geen onredelijk beroep op mijn voorstellingsvermogen doen, als u mij vroeg of ik mij kan indenken hoe een motor draait. Ik zou er trouwens niet aan denken dit barbaarse gehuil in mijn woning te dulden. En nu verzoek ik u uw gang te gaan en met de demonstratie te beginnen.

Besluiteloos rolde Arthur het electrisch draad weder op. Het was volslagen zinneloos een machine met stilstaande motor over de vloer heen en weer te bewegen, maar omdat men belangstelling bleek te hebben en er dus een kans was dat hij zaken zou doen, begon hij toch maar. Hij liet de stofzuiger over het tapijt rollen en zorgde er voor zijn gelaat niet van de toeschouwers af te wenden, omdat hij hun blikken niet in zijn rug kon velen. De bewegingen welke hij maakte waren hem zo vertrouwd, dat hij er spoedig niet eens meer aan dacht, dat de motor stil stond en de verschillende manipulaties ging uitvoeren in de volgorde en op de wijze, die de chef-colporteur hem had geleerd en die hij reeds ontelbare keren had vertoond. Het viel hem moeilijk dit alles zonder het geven van toelichtingen te doen, maar men had hem verboden te spreken en hij wilde zijn kansen niet verknoeien door dit verbod te overtreden. Hij kwam echter tot de ontdekking, dat

het ook zwijgend en zonder motor wel ging, dat het hanteren van de stofzuiger eigenlijk belachelijk eenvoudig en dat een demonstratie een volkomen overbodige vertoning was. Dit laatste had hij reeds eerder vermoed, maar nog nooit had hij het zo duidelijk gevoeld, als op dit ogenblik. Vaak gebeurde het, dat toeschouwers middenin een demonstratie een opmerking maakten, dat zij gebreken aan de machine meenden te ontdekken en hem verzochten de bewerking te staken. Hoe langer men hem echter ongemoeid liet, hoe groter de kans werd dat hij slagen zou. Tot nu toe had iemand nog iets gezegd en dus demonstreerde hij verder, er nauwlettend zorg voor dragend, dat hij geen stukje van het grote tapijt oversloeg. Toen hij gereed was en opkeek, ontdekte hij met schrik dat mevrouw in slaap gevallen was en dat mijnheer, met zijn rug naar hem toegekeerd, zat te lezen. Pas nadat hij een paar keer voorzichtig gekucht had, slaagde hij er in de aandacht te trekken. De heer legde zijn boek neer, zag dat zijn echtgenote sliep en legde waarschuwend de wijsvinger tegen zijn lippen.

- Als u gereed bent, gaat u dan maar voorzichtig naar de wachtkamer, fluisterde hij.

Op zijn tenen lopend en zo weinig mogelijk geluid makend, zocht Arthur de onderdelen bijeen en pakte zijn koffer in. De bediende bracht hem weder naar het kamertje, zette de kandelaar met de kaars op tafel en liet hem alleen. Arthur legde de koopcontracten gereed, ging gemakkelijk in de stoel met de hoge leuning

zitten en wachtte. Achter de muur hoorde hij het trage doffe tikken van de klok. Het moest al laat zijn. Thuis wachtte zijn hospita, die het niet begrijpen zou, met koud of aangebrand eten. De kaars knetterde en de vlam boog even in de tocht, toen de deur onhoorbaar open ging. Het aardige dienstmeisje met kuiltjes in de wangen bleef glimlachend voor hem staan en zei:

- Meneer wordt vriendelijk bedankt voor de demonstratie, maar er is geen stofzuiger nodig.

